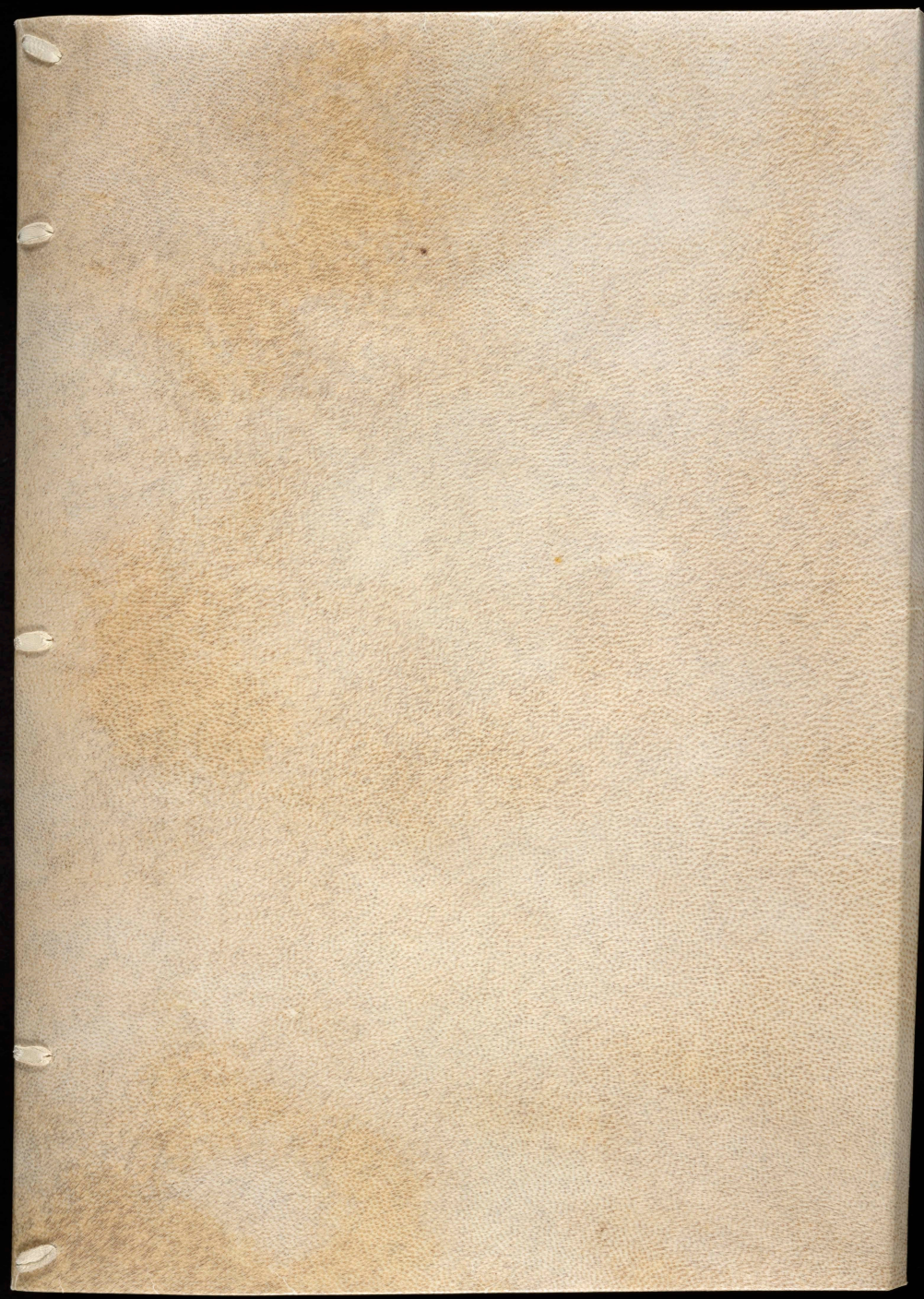
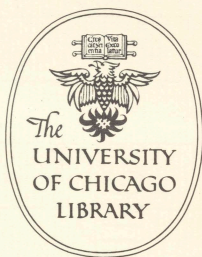
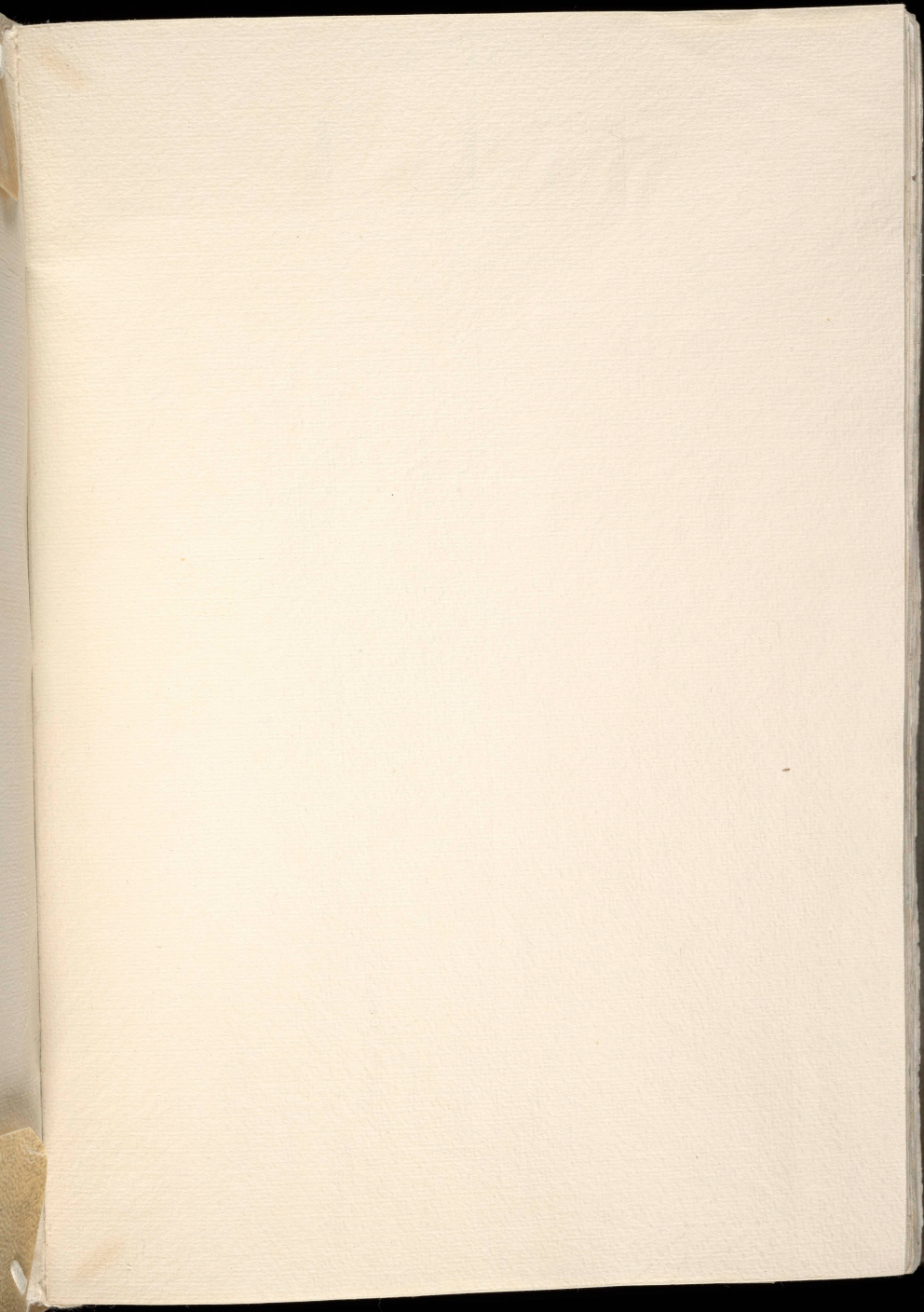
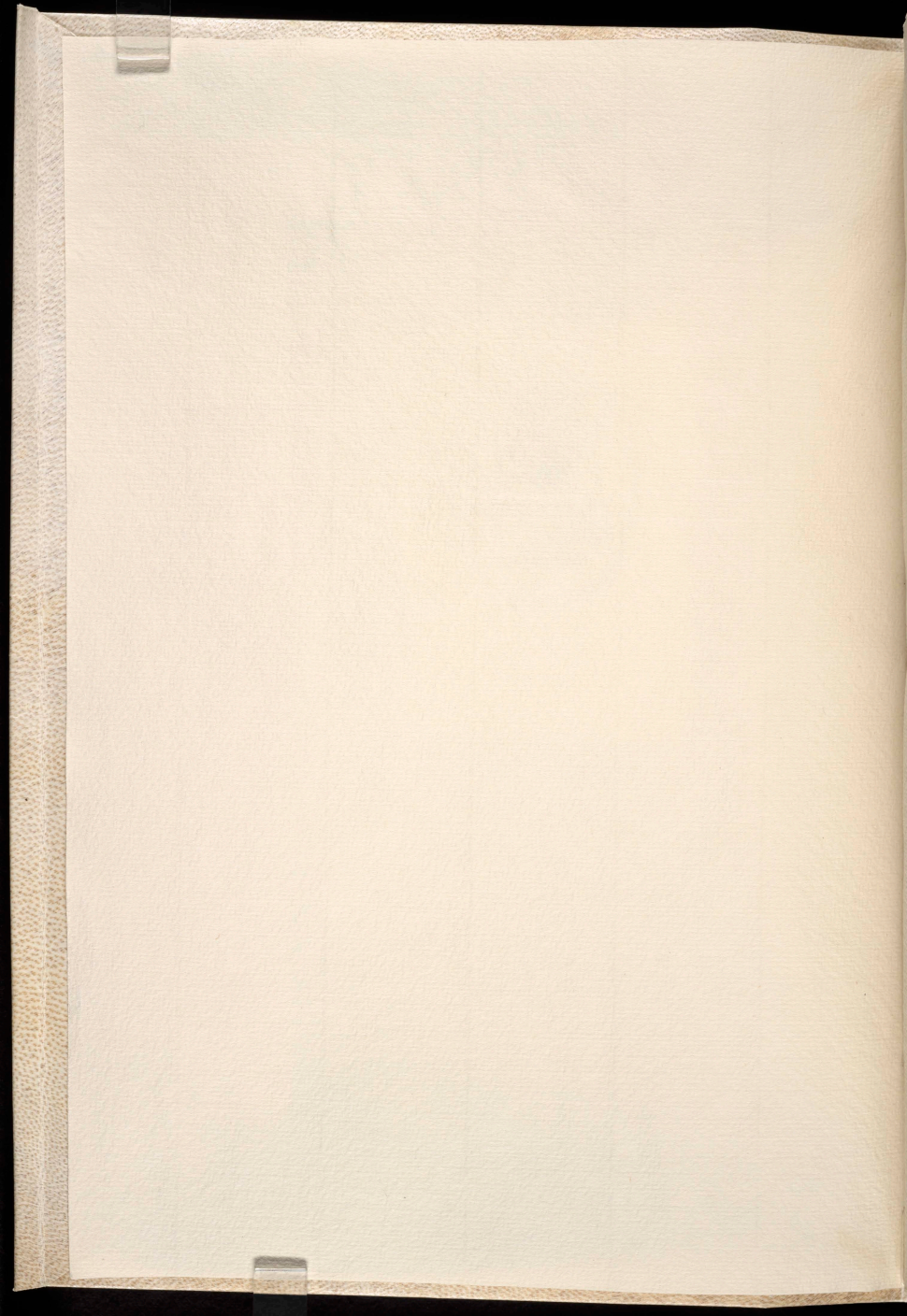

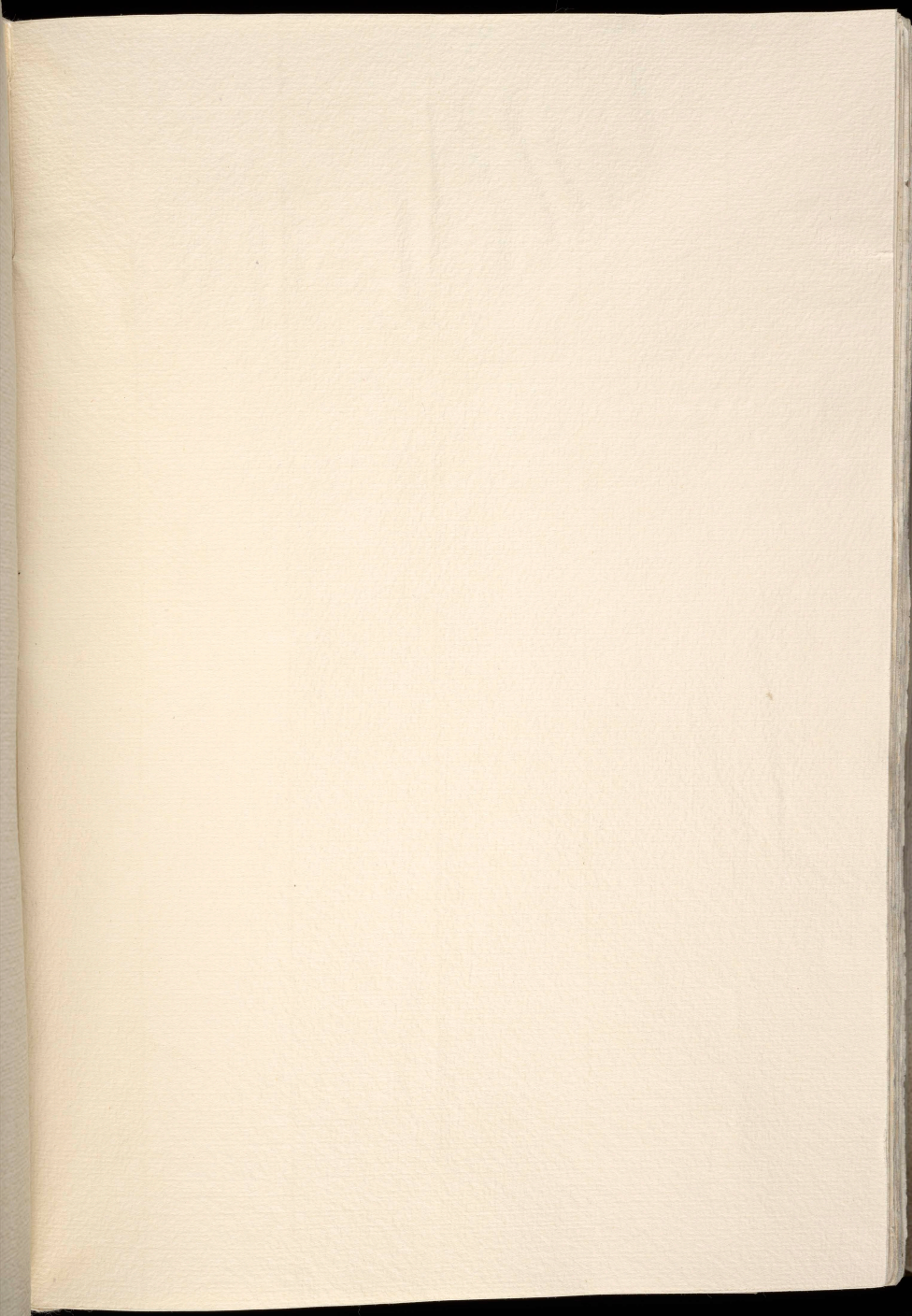

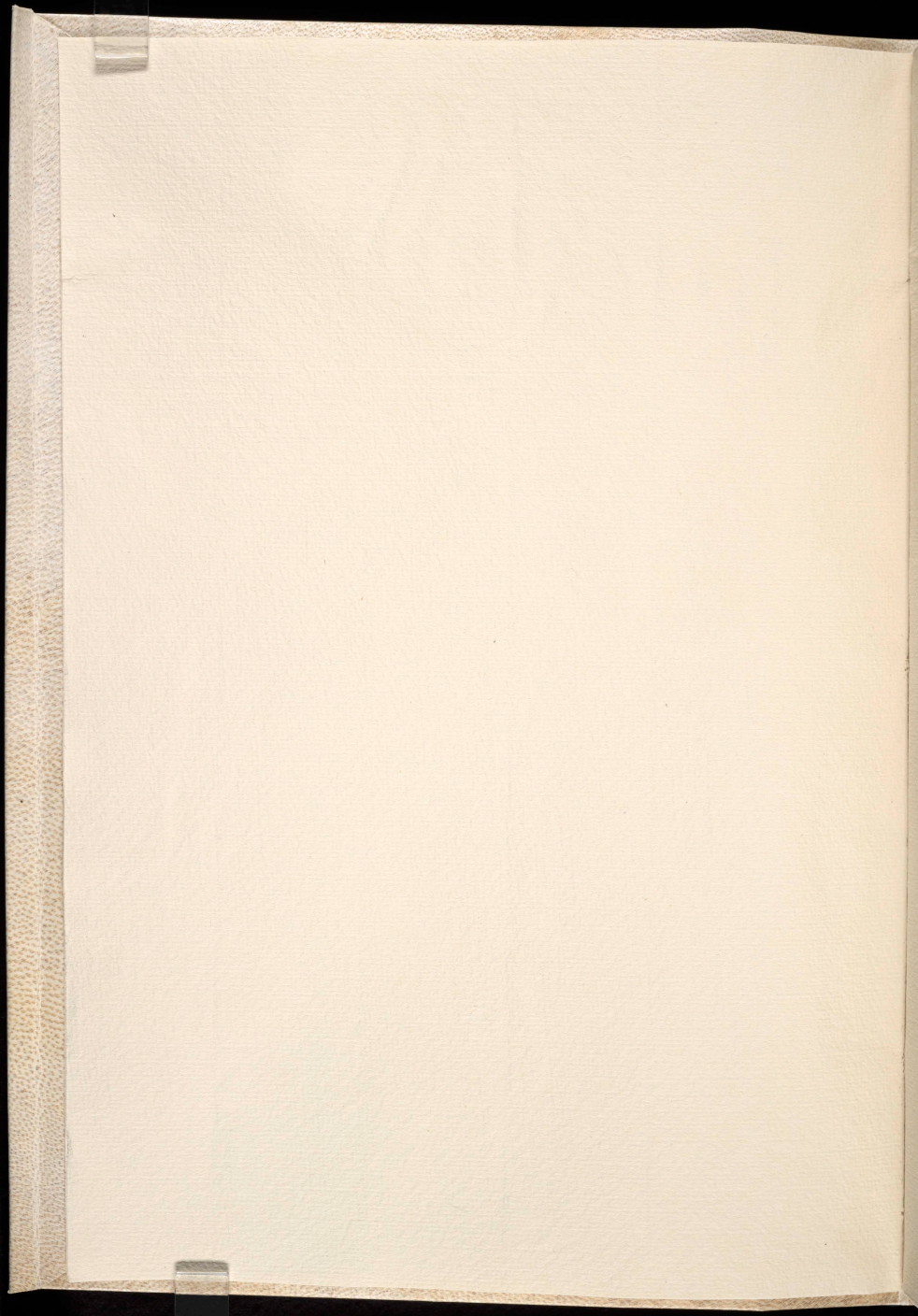

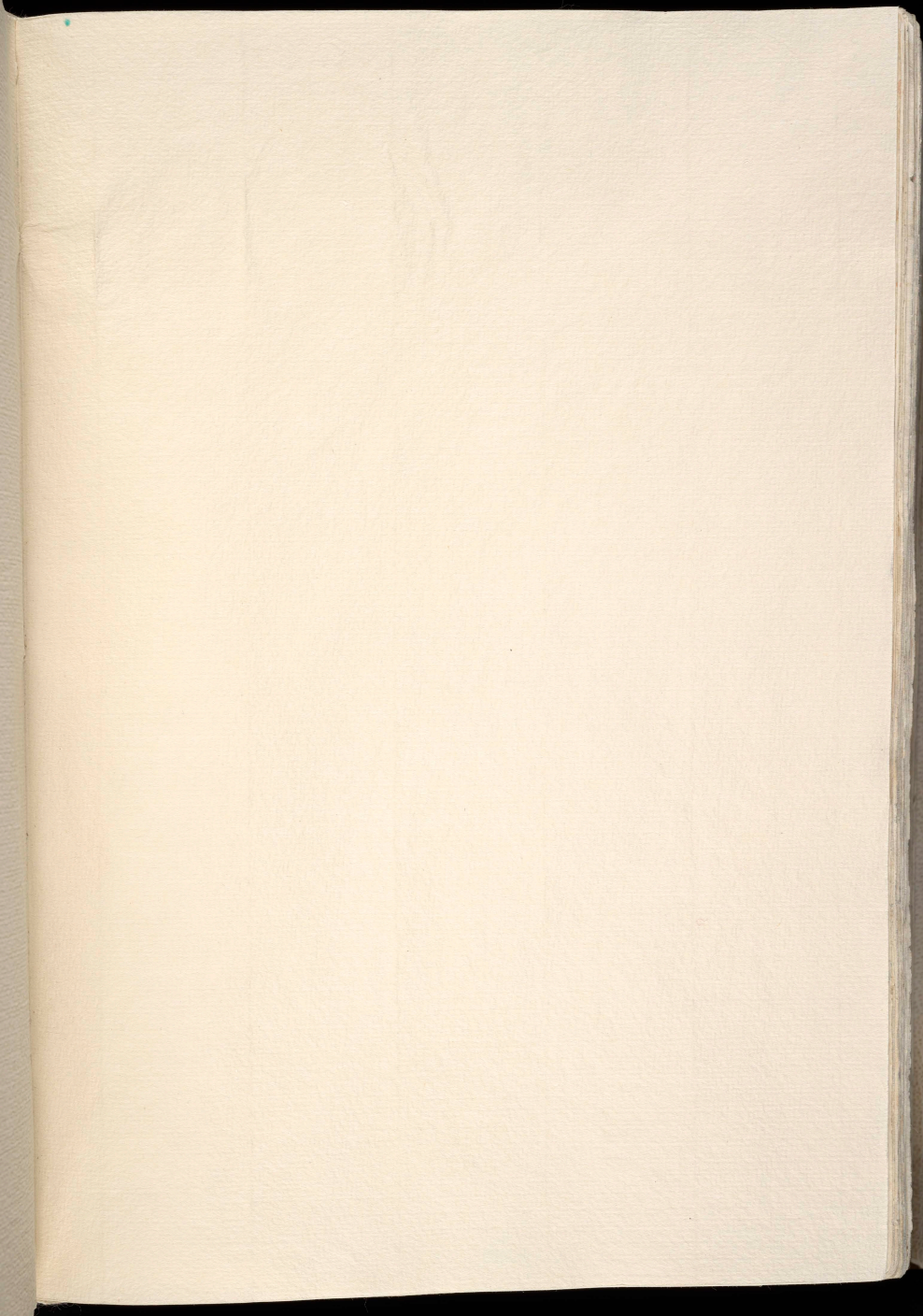
MS 10

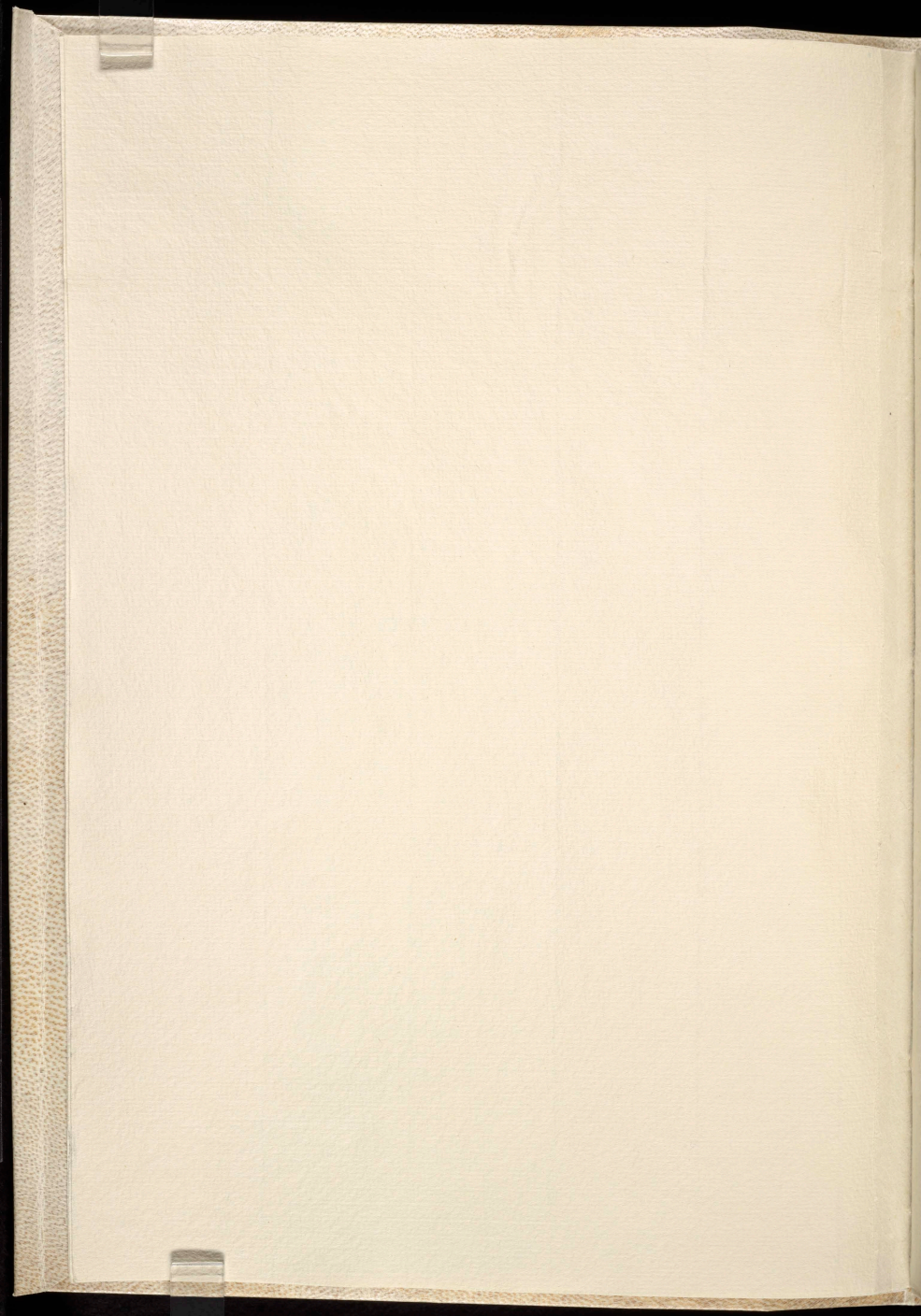

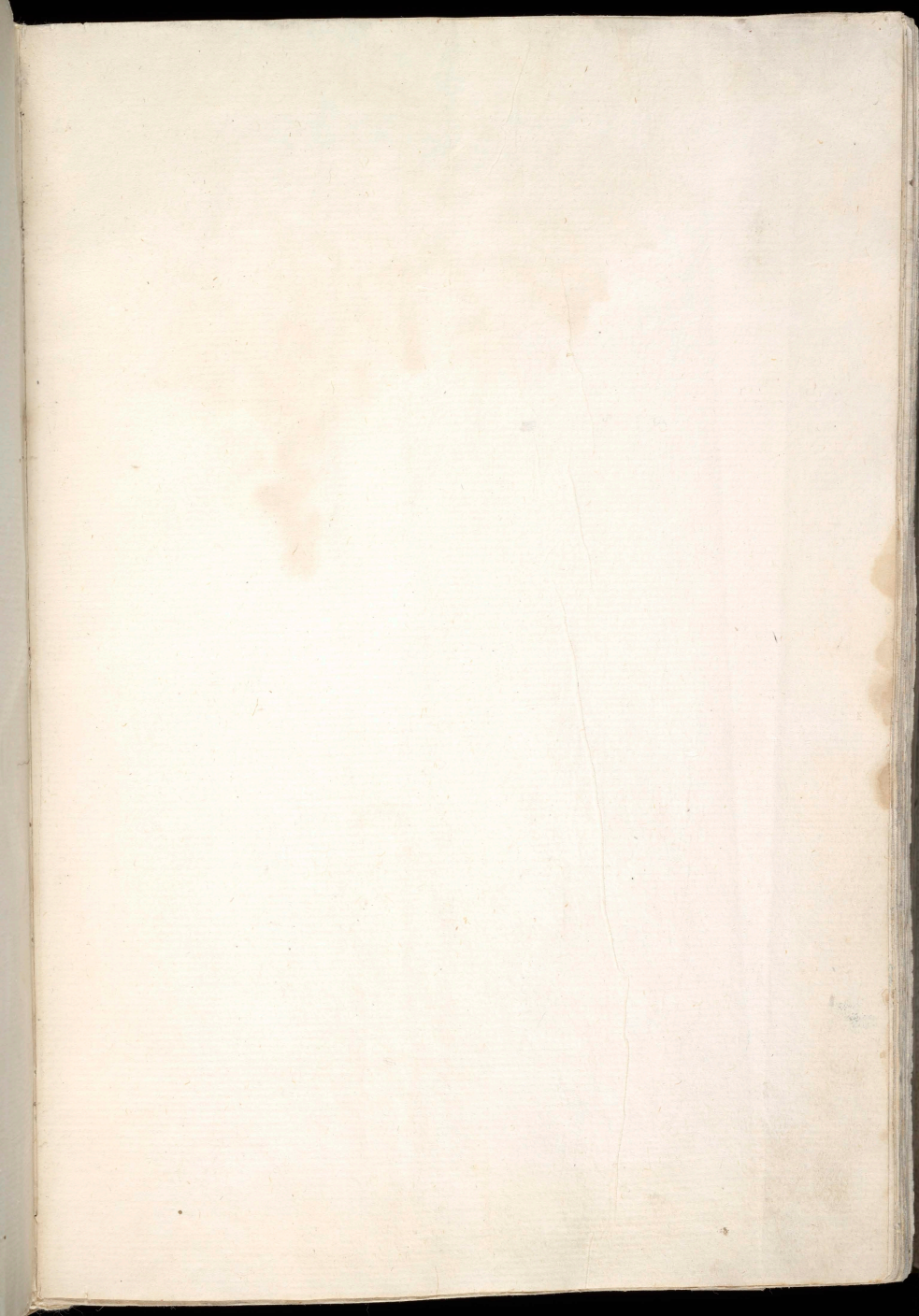
Goodspeed #1

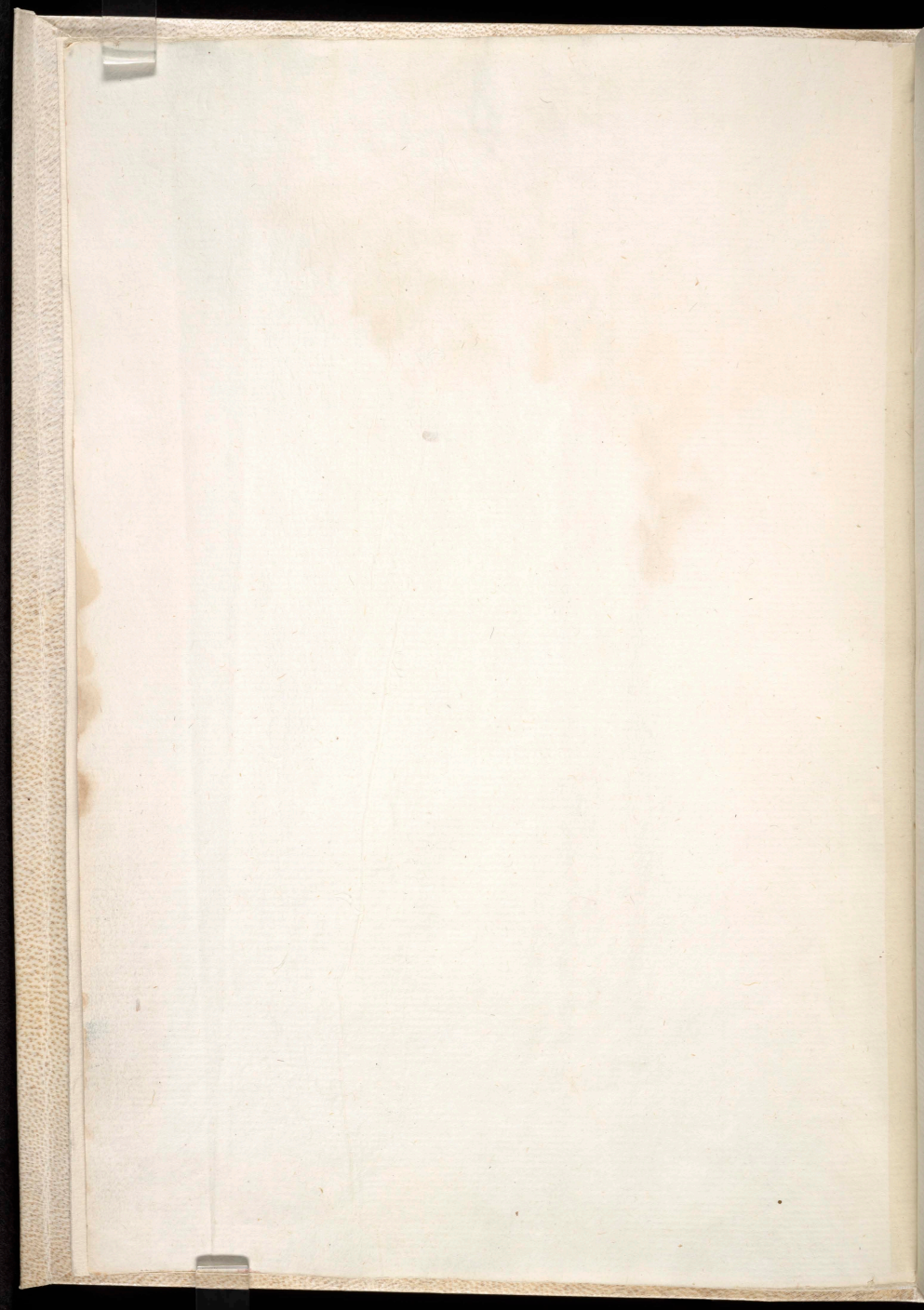
Alberti, Leon Battista, 1404-1472.

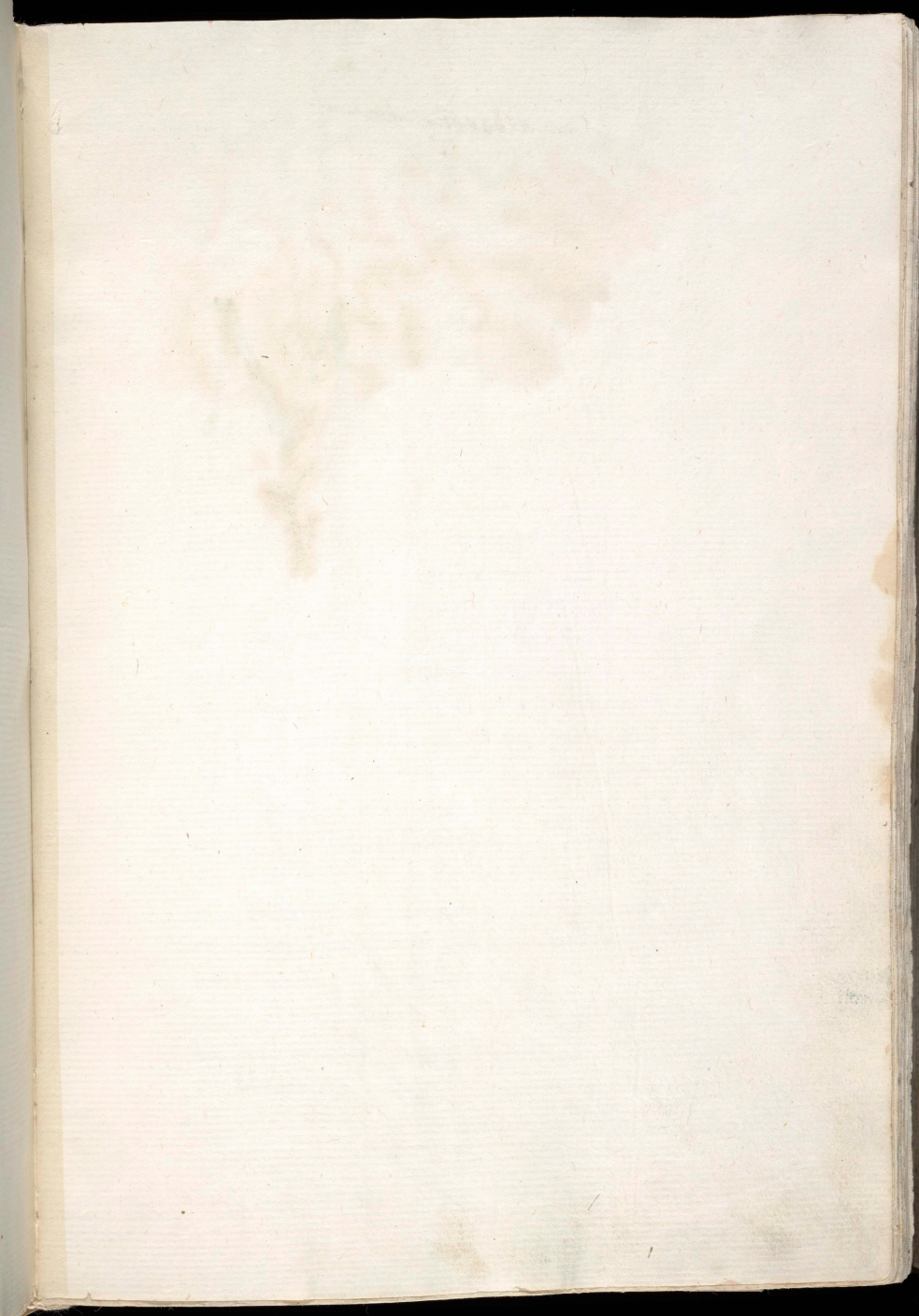
"

De re aedificatoria.

Naples. Ca. 1463.

MS. #

Leonis Albicollis Architectum

V

A

1
Multas & varias artes quae ad
vitam bene & beate agendum
faciant: summa industria &
diligentia conquisitas. Nobis
maiores nostri tradidere: quae
omnes resifecant praese quasi cer-
tamen huc tenere. Ut plurimum generi ho-
minum proficiunt: tamen habere inmatum: atque inritum
eas intelligimus quippiam: quo singule singulos
praeteritis: duosque polliceri fructus uideant.
Namque artes & quidem alias necessitate secuta-
mur: alias probamus utilitate: aliae uero
quod tantum circa res cognitu gratissimas versentur:
in pretio sunt. Quae uale autem haec sint artes?
non est f. ut prosequamur. In promptu enim
sunt: Verum si Repetas: ex omni maximarum
artum numero: nullam penitus inuenies: Quae
non spectis Reliquis: suos quosdam & proprios
fines petat & contemplantur: Aut si tandem compe-
rias illam quae cum huiusmodi sit: ut ea careere
nullo pacto possis: tum & de se utilitatem volu-
ptatis dignitateque coniunctam praestet. Meo
iudicio ab eorum numero excludendam esse non
duos architecturam: namque ea quidem si quid
rem diligentius pensitaueris: & publice & praua

tim Commodissima & vehementer gratissima
generi hominum est. dignitateq; inter prima
non postrema. Sed anteq; ultra progrediar expli-
candum mihi censo quendam haberi velum
architectum. Non enim tignarum adducam fabrum
quem tu summis Ceterarum disciplina
uris compares. Fabri enim manus architecti
pro instrumento est. Architectum ego hunc fore
constituam: qui certa admirabiliq; ratione et uia
tum mente animoq; diffinire tum &
Opere absoluere didicerit. Quercus ex ponderum
motu Corporumq; Compactione & coagmen-
tatione dignissimis hominum visibus bellissime
Commodentur. que ut possit comprehensione
et cognitione opus est. et rerum optimarum
et dignissimarum. Itaq; huiusmodi est
architectus. Redeo ad Rem. Græci qui duc-
cent aquam aut ignem prebuisse principia quibus
Effectum sit ut hominum cetus celebrarentur.
Nobis vero tecti parietisq; utilitatem atq; necessita-
tem spectantibus ad homines conciliandos atq;
una continendos maiorem in modum valuisse
nimium persuadebuntur. Sed ne architecto eare
solum debemus quod tuta optataq; diffugia
contra solis ardorem brumam pruinaq; dedecit.
tam & si ipm id haud quaq; minimum benefi-
cium est. q; quod multa muenerit priuatum et
publice procul dubio longe utilia et ad uite usum
Itcum atq; Itcum accommodatissima. Quos

2
familias honestissimas & mea & alie orbis
urbes temporum iniuria labefactas funditus
Amisisset in eas patij lares quasi in maiorum
suorum gremio receptos confluxissent: Dedalum sua
probarunt tempora: uel maxime quod apud seli-
nuntios antum edificarit: ex quo tepen^{is} lenisq;
vapor ita efflaret ac colligeretur ut sudores gra-
tissimos eliceret corporaq; curaret summa cum
voluptate: quid alij q; multa istiusmodi excocta-
runt: que ad bonam valitudinem faciant: ge-
stationes: Mutationes: themas & eiusmodi. Aut
quid refectam vehicula: pistrina: horaria: &
minuta: hec que tamen multa degenda plurimum
momenti habent: quid aquarum Copias ex mi-
nis recondin^{is}q; productas: usibusq; tam varijs:
tamq; expetitis expositas: quid Trophea: delubra:
fana: templa & eiusmodi: que ad cultum reli-
gionis fructumq; posteritatis adiuuenit: quid
denum quod abscissis rupibus: perfossis mon-
tibus: completis conuallibus: coercitis lacu marisq;
expurgata: palude: coedificatis nauibus: directis
fluminibus: expeditis hostijs: constitutis pontibus: por-
tibusq; non solum temporarijs hominum commodis
prouidit: Uecum & adiuu ad omnis orbis pro-
uicias patefecit. Ex quo effectum e ut fruges:
aromata: gemmas & ceterumq; peritias & cogni-
tiones & quetumq; ad salutem & uite modum
confecant homines hominibus mutuis officijs
Communicarent. Adde his tormenta: Machinas

arces: & que ad pariam: Libertatem: rem: deusq;
Ciuitatis tuendam arguendaq; ad propagandum
stabiliumq; impetum valeant. Equidem si ar-
bitror quotquot a vetere hominum memoria, rebus
ad fidione subaliorum impetum venerint si Ro-
gentur a quo debellate subacteq; sint: no negaturas
ab architecto. Armatum enim facile hostem con-
tempnissse: sed ingenij vim: & operum molem
& tormentorum impetum: quibus & regeret obue-
ret pressaretq; architectus, tollere diutius
Nequuisse. Et contra obsessis q; nunq; euenit ut se
alia re: magis q; architecti ope: & artibus satis fore
tutos deputent: Tum si habitas expeditiones crepetas:
fortassis Reperies huius artibus & uirtute uictorias
pluresq; Imperatoris ductu auspicio ue partas: ho-
stemq; sepius huius ingenio: absq; illius armis
q; illius ferro: sme istius consilio succubuisse. Et
quod maxime prestat parua manu, saluq; uincit
militis architectus: De utilitate hac tenus
quero grata: & q; penitus insideat animis edificandi
cura & ratio: cum alimur: tum hinc apparet
quod neminem Reperias modo ad hinc facultates qui
nontotus ad quippiam coedificandum pendeat.
Et si quid ad rem edificatoriam excogitauit uolens
ac iubens non proficiat: & quasi iubente Natura
sui hominum propalatio. Et q; sepe euenit ut
etiam rebus alijs occupati, nequeamus non facere
quin mente: & animo aliquas edificationes con-
mentemur. Et aliorum spectato edificijs singula.

3
Ilico dimensiones laetamur: ac pensitamus: proq-
ingenij viribus disquirimus: quidnam admi: addi:
immitari ue' possit: quoad opus: reddatur elegan-
tius: utroq; monemus: si quid uero bene diffinitum
recteq; absolutum sit: quis id non spec^tet
cum summa voluptate atq; hilaritate
am vero quantum ciues domi forsq; non uiuerit
modo atq; delectarit architectura sed multo
quidem honestat: quid est quod refectam: quis non
sibi laudi adscribat quod edificarit: priuatis etiā
habitemus edibus paulo accuratius conficiet
gloriamur: Boni uiri quod parietem aut fornicu
duxeris lausissimam quod ornamenta possum
columnarum tectiq; imposueris: et tuam et suam
uicem comprobant et congrantulantur uel ea rei ma-
xime quod intelligunt quidem te fuisse hoc
diuina: tibi familie: posterio-
ribiq; plurimum decoris ac dignitatis addu-
xisse: Cretam insulam imprimis sepulchrum
Iouis nobilitauit: neq; tantum a pollinis oraculo
delon q; forma et specie rebus templiq; maiestate
colebatur: Quantum uero auctoritati imperij et
nominis latini contulerit edificatio: nihil plus
dico q; nos ex his bustis et residuis veteris Magni-
ficentia: que passim uidemus: multa historias cre-
dere didicisse: que alioquin fortasse minus credibi-
lia uidebantur: Preclare igitur et pud-
Tuchididem prudentia veterum comprobantur: qui
ita rebus omni edificiorum genere parassent ut

Longe q̄ ecant potentiores videntur. Et quis fuit
summorum ac sapientissimorum principum
quā inter primas propagandi nominis &
posteritatis curas rem habuerit edificatorem.
Sed de his haec tenus demum hoc sit ad rem stabili-
tem: dignitatem deniq; rei q̄ plurimum
debet architecto: qui quidem efficiat: ut in ocio cū
amoenitate: festiuitate: salubritate: in negotio cum
inolumento: cecumq; incrementis in utriusq; sine
periculo et cum dignitate: versetur.
hūc igitur ex voluptate atq; musica
Opem gratia: exq; necessitate: exq; inuen-
torum adiumentis: presidioq;: Exq; prae-
posteritatis probandum: colendumq; esse: atq;
inter primarios: qui de genere hominum: honores
& premia meruerint habendum non negabi-
mus. Atqui Nos quidem cum istec ita esse
intelligeremus: Coepimus animi gratia de eius
arte et rebus accuratius percutari: quibusnam
principis didicerentur: quibusue partibus habe-
rentur atq; finirentur. Quas cum inuenissem
genere varia: numero pene infinita et admi-
rabilia: utilitate incedibili: ut interdum nō constaret
quenam hominum conditio: aut quē. R. I.
pars: aut quis ciuitatis status magis debeat
architecto. Immo omnium commoditatum
Inuentori: princeps: an priuati: sacra an pro-
fana: ocium an negotium singuli ne quicq; in ge-
nus hominum vniuersum: Institumus pluribus

de' Causis que Longam esset hic prosequi eade
ista colligere: que his decem libris mandata sunt.
Litteris: quorum hic erit rebus Tractandis ordo.
Nam edificium quidem corpus: quoddam
esse animaduertimus quod Lineamentis velut alia
corpora constaret et materia quorum alterum
istud ab ingenio produceretur alterum a Natura
suscipitur: huic mentem: Cogitationemq; huic
alteri parationem: selectionemq; adhibendam.
Sed utrorumq; per se neutrum satis ad Rem
valere intelleximus: nisi et periti artificis
manus: que Lineamentis materiam conformaret:
accesserit. Cumq; edificiorum varij essent usus
peruestigandum fuit an eadem Lineamentis
finis quibusq; Operibus conueniret distinguimus
ea die de Re edificiorum genera in quibus quidem
cum habere plurimum momenti uidecimus
Cohesionem modumq; Linearum inter se: ex quo
precipua pulchritudinis effectio emanaret: de
pulchritudine scire coepimus disquirere
quidnam esset et qualis cuiq; deberetur.
Cumq; in his omnibus peccata interdum offende-
rentur inuestigauimus quo pacto emendari instaurari
q; possent. Cuiq; igitur Libro pro reum varie-
tate suis inscribitur titulus hunc in modum. Nam
primi quidem Libri titulus

De Lineamentis ædificiorum
conscripturni optima et elegan-
tissima quæq; à peritissimis
Maioribus fuisse litteris tradi-
ta: et q̃ in ipsius operibus fa-
ciundis esse obscurata animadu-
terimus: Colligemus: nosseumq;
hoc in opus transferemus. His etiam addemus
si quid nostro ingenio et peruestigandi cura et
labore adinuenerimus: quod quidem vsui futurum
putemus. Sed cum huiusmodi rebus alioquin duris
et asperis atq; multa et parte
obscurissimis conscribendis me cupiam esse apee-
tissimum: et quoad fieri possit, facilem et expedi-
tissimum: nostro pro more explicabimus.
Quidnam sit Quod aggrediare. Nam hinc non
negligendi ceterum dicendarum fontes patebunt:
unde Cætera Equabiliore oratione diducantur.
Rem igitur sic ordiemur. Tota Res Edificatio-
ria Lineamentis et structura constituta est.
Lineamentorum omnis vis et ratio consumitur.
ut Recta absolutaq; habeatur via: coaptandi un-
gendi q; Lineas et angulos: Quibus ædificij
facies comprehendantur atq; concludantur.
Atqui est quidem Lineamenti Munus
et officium prescribere ædificijs et partibus
ædificiorum aptum locum et ceterum Numerum
dignumq; modum et gratum ordinem et iam

Tota ædificij forma: & figura ipsis in Lineamentis
conquiescat. Neg. habet Lineamentum in se
ut materiam sequatur: sed est huiusmodi ut eadem
plurimis in ædificijs esse Lineamenta sentiamus.
Ubi una atq; eadem in illis Sp. Tenet forma
Hoc est ubi eorum partes & partium singulas
suis atq; ordines inter se conveniant totis angulis
totisq; Lineis. Et Licebit integras formas
prescribere. Animo & mente sedula omni materia:
quam rem assequemur: adnotando & prescribendo an-
gulos & Lineas & certa directione & come-
xione. Hec cum ita sint: erit ego Lineamentum
certa constansq; prescriptio concepta animo: facta
Lineis & angulis prescriptaq; Animo & ingenio era-
dito. Quod si velimus inuestigare
quid nam ipsum ædificium totaq; stuc tura per
se sit: fortassis facient ad Rem si considerabi-
mus quibus primordiis quibusue progressibus
inhabitandi sedes quas ædificia Mancupant
olim Coeperint atq; excreverint: qui si Recte
Opinor de tota hac re sic statuisse possumus.
Principio genus hominum in aliqua tuta
Regione sibi Quiescisse quiescendi spatia
& illic inuenta area usui Commoda &
grata constituisse: atq; situm ipsum occupasse
ut non eodem Loco fieri Domestica omnia
& privata voluerit: sed alibi decubari: alibi
alia ad usum collocari. hic adeo Coepisse
meditari ut tecta ponerent quo essent a sole

et in tribus operi: Idq; ut facerent adiecisse
deinde parietum latea quibus tota impo-
nerentur. sic enim a gelidis tempestatibus
pruinosis ventis se futuros tuiorcs intelligebant.
Demum parietibus aperuisse a solo in subli-
mi vias. Et fenestras quibus cum aditus
congressus darentur: tum et lumina et aure
aperitis temporibus exercebantur: et concepta fortassis
intra lares, et qua vaporesq; expurgarentur.
Itaq; quicumq; ille fuerit: seu vestra dea satire
mi filia: seu Eurialus hyperbiusq; fratres.
Seu gelio aut raso cyclops, ve siphinchus
qui ista principio instituerit: tandem sic puto hos
fuisse condendo. Et edificiorum primos ortus
primosq; ordines: demum excreuisse usu et arte
hanc rem arbitror: varijs edificiorum generibus
Inuentis: quoad res prope infinita redacta
est. Itaq; alia quidem publica: alia
priuata: alia sacra: alia profana: alia ad usum
et necessitatem: alia ad urbis ornamentum
alia ad temporum voluptatem consti-
tuuntur: sed omnia ab his que recensuimus
principijs manasse negabit nemo. Que
si ita sunt in promptu est et totam
edificandi rem constare partibus se.
Hec principia si fuerint percognita:
fiet ut que dicturi sumus facilius intelligantur:
Ecce ea sic finiemus: Namq; erit Quidem
apud nos Regio: Cuius exposita totius

6
Soli. Amplitudo et facies ubi Edificandum sit.
Cuius pars erit Area. Area vero
erit cectum quoddam. Loci per scriptum
spatium quod quidem muro ad usus utilitatem
ambiantur sed aree' appellatione' veniet Quod
id quocumq³ ipsum. edificij Loco sit: Quod de
Ambulantes vestigio premimus. Partitio est:
que totius Edificationis Aream in minoris
areas partituri. Unde fit ut quasi membris in
vinum adactis et coaptatis totum edificij corpus:
minoribus edificijs cectum sit. Parietem
dicimus omnem stuc turam que ab solo mul
tum surrexit ad forendum onus te et forum.
que ut obducta stet ad interiora edificia vacua
obvallanda: Tectum appellamus non partem illam
edificij solum sublimem atq³ extremam qua
pluvis intercipiuntur. Verum et tectum id
maxime est quicquid late' Longoq³ distensu
supra decambulantium caput adstet. quo in genere
sunt contignationes: concamerationes testudinata
& eiusmodi. Apertiones nuncupamus
quicquid ei ubiq³ per edificium quod
ingressum egressumve inde incolis rebusue
prebent. De his igitur & de singulor³. &
partibus nobis dicendum est si prius nonnulla
Retulerimus que quidem seu principia: seu
principijs nostri huius instituti Operis insita
atq³ innata sunt: plurimum certe facient
ad Rem. Nam considerantibus an sit Quippe

quod quibusq; harum. que diximus partium
conferat: tria muenimus & minime, possipo
nenda que quidem & Ter^{ti}o^o hie^o & parietibus &
Reliquis eiusmodi plurimum. conueniant: ea sunt
hec: ut si eoz singula ad Certum
destinatūq; usum commoda, & in primis saluber
rima. Ad firmitatem perpetuitatēq; integra
& solida, & admodum eterna: ad gratiam
& Amoenitatem compta: Composita & in omni parte
sui ut ita loquar cecidimita: his quasi rectum
dicenda & primordis & fundamentis sat hie
ad Institutum prosequamur. Regionem veteres ut
omni vacuo libetam, & commoditatibus refferissi
mam habebant, quod eius fieri poterat uehemen
ter elaborabant: atque in primis Coelum
ne habituri essent graue, & infestum omni dili
gentia penitus preceuebant: prudenti id quidem
& per maxime necessario Consilio: Nam teoram
atq; Aquam siquid habeat in se uictu, arte, & ingenio
corrigi posse non negant: coelum uero nulla ingenij
Ope: nullaq; hominum manu satis posse emendari
asseuecant: & omnino spiritus quo uno maxime
uitam ali. secuariq; sentimus mirifice ad salutem
conferret: si eiat p q purissimus tum & q hum
habeat coelum in gignendis & producendis
alendisq; seruandisq; rebus vim: quis est quem
id fugiat: quando & prestare ingenio eos intelligas
homines: qui coelo suuantur puriore: q eoz qui
Crasso & madenti: que una Res potissimum esse

cisse creditur: ut athenienses acumine Ingenij mul-
to profuerint thebanis. Caelum pro situ et
Locorum facie alium atq; alium haberi sentimus.
Quarum varietatum rationes: partim intellige-
videmur: partim naturae obscuritate abditae
atq; obscure nos penitus latent. sed de mani-
festis prius post occultiora persequabimur
quo Regiones Commoditissimas deligere: &
saluberrime possimus degere. Aerem veteres
Theologi palladem nuncuparunt: et hanc Homeus
deam esse ait: et glaucopim appellari purum
significans aerem: qui Natura sui perclarissimus
sit. Atque in promptu quidem est: eum esse aerem
saluberrimum: qui purganssimus: et perq; purissi-
mus sit: qui acie visus. Liberrime peraius
qui perclarissimus: qui Leuissimus: qui Coequabilis
et minime varius tum contra pestiferum illu-
esse aerem statuemus. Vbi spissitudine: Quadam
aut nebularum / aut vaporum: flet concretus atq;
ferulentus: ut quasi quoddam graue. Hec aut super-
cilij: atq; aciem premit. Hec ut ita sint utraq;
in partem fieri arbitror cum ceteras obles-
tum solibus maxime: atq; vento. Neq; hic phy-
sica illa recenserebimus: quo pacto vi solis vapores
ex intus terra visceribus exhauriantur: atq;
in ethera tollantur: quo maximo in spatio orbis
vastum in cumulum coaggeant: aut imani mole
sua faessunt: aut Radio solis excipiendo qua parte
arefacti sunt: eo in laeis labuntur suoz Casu

aerem Impellunt Ventosq³ Conitant: indeq³ se se
Intra oceanum acti sibi Inmoequant mari demum
Infulsi & humore' pregnantis: Iterato aere' uaga
do: Ventis coherentur & quasi spongia pstritti gutta
tim expressum humorem stillent: atq³ impluant:
quo & noui terra vapores. Concrecentur
sue hec uoca sint que' recensuimus: sue est uen
tus sicca fumositas: terra: Aut calida eua
poratio mota a frigore' Impellente: sue aeris
flatus: sue purus aer mundi. motu aut sydeum
curfu & radio commotus: sue generabilis & eter
spiritalis: suapte Natura agitabilis: sue Quippiam
sit: quod non in se ipso sed in aere' potius consistat
ductum ex calida in summi etheris: atque
in censione facta ad aerem Liquecentem: sue alioru
alia ulla ratio & opinio in disquisitione habenda
fremior & antiquior est praetereundum Censeo:
quod fortassis ab re' uideri possit. Verum hinc in
fallor ut possimus interpretari cur sit: Quod uide
mus: alias orbis Regiones esse' Cuiusmodi: ut aere'
gaudeant Laetissimo: dum alie' illis contigue' & prope'
positae in sinu tristiore' Coelo: Et quasi moesto die
conforescant: namq³ id quidem fieri coniecto: aliam
Nullam ob rem: nisi a his cum sole' & uentis
non bene conueniat. Siracusas dicebat Cicero ita
esse' positas & ut integrum per annum
accide' Cuiusq³ diei solem uideant & earum
Id tamen optandum & quoad Necessitas
Long³ oportunitas & Non Interpellatur: in primis

8
affectandum. Sumendaq; ea omnium. erit Regio: ab
aqua Nebularum vis: et omnis densioris vaporis
crassitudo Longe absit. Compectum habent qui
ista sectantur radios ardoremq; solis
acutius agere. In quo densum offendunt q; in raro
in oleo: q; in aqua: in ferro: q; in Lana: ex quo
aerem: qui istis: q; in proximo vehementius
effluat: gravem. Crassumq; esse arguunt
Egyptij de Nobilitate contententes: cum ceteris
orbis gentibus: gloriabantur: esse apud se hominum
genus principio procreatum: neq; alibi procreari
oportuisse: q; ubi saluberrime essent uicturi se
enim quasi perpetuo vere et constanti aere
tenore: praecettis omnibus deorum benignitate
mirifice donatos esse: Tum et inter aegyptios
eos praesertim qui ad Lybiam spectent: q; ibi nunc
auris uariantur: esse omnium praeditos validissime
Homines: per quam integerrima scribit herodotus.
Et certe uidere uideor urbes quasdam cum Italiae:
tum et aliarum gentium: non aliam ob rem itq;
ob aeris modo frigentis: modo seueris subitam
Intemperiem fieri morbosas atq; pestilentes
Itaq; et quantum solis: et quos soles habeat Regio:
non iniuria spectandum est: nequid adsit aut
solis aut uis breues quod plus satis sit. Solem
garamantes Orientem et occidentem
Exsecrantur: et nimia radij assiduitate
urantur. alij nocte quasi perpetua pallent.
Haec ita ut spirit non id tantum efficit et orbis

axem pro-morem aut obliquiorem habeant.
facit id quidem plurimum. q̄ o. p. ipa loco &
facie: aut obiciantur solibus & atq; ventis
exicipiendis: aut obstruantur. Malim quidem
auros q̄ Ventos. Ventos tamen quib; acres
& i modicos minus moleste q̄ immobile
& perinde graue Coelum feram. Et capiunt
Inquit vitium. Quidius n̄ moueantur
aque: quid aer profecto motu uehementer
ut ita loquar & hilarescit. Nam motu fieri qui-
dem opinor: ut surgentes a terra vapores:
aut dissipentur: aut Motibus in calefendo conco-
quantur: sed hos uentos uelim facere hoc
obicit his montibus & siluis: aut Longa commi-
gratione Lassos appelleret: uelim & ne p̄ loca
appellant unde Raptum malum ad hos affe-
riant: idcirco uitandam cuiusq; viciniam
admonent. ex qua noxium quid effluat
quo in genere eter: odor: impurusq; omnis
vapor: Palustrium fedax & q; praesertim
aqua & fossionum. Constat apud phisicos
Omniem fluuium qui niuib; excrestat
aerem ducere frigidum: & crassum: sed
inter aquas Nulla erit fedior: q̄ quē motu
Nullo exagitata contabescat: eritq; molestior
vicinis huiusmodi contagio: quo uentis minus
probanis substituetur. Nam uentos ferunt suapte
Natura non omnes esse tales: ut salubres aut
insalubres sint: sed & quilonem inquit Plinius

9
Theophrastum atque Hippocratem secutus
Omnium esse ad bonam valitudinem restitu-
dam atq; secundam accommodatissimum
austum affirmant omnes. physici præteritis
generi hominum esse noxium: quin et peradem
austro flante non sine periculo esse in passibus
arbitrantur. Neq; item se uspiam temere
cicomas austis committere observauerunt. Del-
phines per aquilonem voces audire aura secun-
dante: austro uero: et tardius audire: et non
nisi ex aduerso redditas. Spirante aquilone
dies durare: anguillam senos sine aquis: austro
non durare: tantam messe hunc vento occisa-
tem et in morbos uim itaq; ut austro egrotari:
et admodum pituiosos reddi: Ita et coru tussim
referant. Meridianum etiam mare improbit
una presertim Re: a Radiorum flexionibus
obiectam Regionem: duos pati soles uident:
unum Coelo: alterum ab aquis inuentum
et maximam illic fieri varietatem Aeris
sole cadente intelligunt. Vbi frigentes umbræ
noctis aduenerint: et sunt qui occasus
appulsiones: Flexionesq; Radiorū seu ab aquis
et mari seu a montibus remittantur:
Cateas molestiores putent q; integro eius
dier sole: iam incalescentum locum plus
satis feruidiorem reddant estu adaucto et
flexionibus cōgeminato et si dabinere
ut his cum solibus: grauiores etiam venti: Liberos

ad te habeant adiung: quid erit quod molestius
ut M mus ferendum Sit.
Matutinas etiam auras que cudos obsurgentes
vapores offeant: non immerito Longe
improbabunt. Diximus t^o Sole, et ventis
quibus aerem variari et salubrem atque
insalubrem fieri manifesto sentimus et dixi-
mus, breuissime quoad hic dicendum videbatur.
Et de his, suo loco distinctius perscrutabimur.
Rursus in captanda Regione conueniet ut sit ea,
quidem eiusmodi, ut incolis omni ex parte
bene sit futurum, cum re cum Natura, et cum
Reliquorum hominum genere atq; conuictu.
Neq; enim Ego illic ubi condere Callicula
urbem destinauerat, in alium arduo aliquo
et difficili ugo, nisi maxima cogat necessitas
aedificabo. Vitabo et defectam solitudinem
qualem Varro fuisse refert partem gallie
que inter alienum sit: qualemue scribit Cæsare
per sua fuisse tempora britanniam. Neq; placebit
si illic uti in insula ponti oenoe uiuendum
erit ouis tantum acium. aut si glande uti apud
hispaniam Plinij temporibus, nonnullis uiuebant
Locis. Velim igitur nihil desit quod ad usum
futurum sit. Preclare Alexander negauit
velle in monte athos condere urbem, alioquin
futuram: ex Poliorathi architecti coment
admirabilem: ea re a e reum affluentiam
incole habinui no essent. Aristoteli fortassis

poterat placere, ea Regio presertim condendis
 rebus, que difficiles haberet aditus
 et comperio fuisse gentes: que suos fines desertissimos
 longe ac late hostium incommodando et graua
 esse affectarint: horum rationes probasse, ne conue-
 niat, annon alibi disceptamus: sed hec si ita uiuant:
 publicis istiusmodi in rebus non est: ut eorum institutu
 improbem. At reliquis profecto ad finis ponendis:
 mihi ea per placere Regia, que & multos
 varios habebit aditus: quibus et naui, et iumento et
 iugo: cum estate: tum et hyeme necessaria commo-
 dissime possint conuehi. At qui erit ipsa Regio neq;
 aquarum exuberantia madida: neq; siccitate
 aspera: sed aspectis et contempcabilis: aut si ex
 sententia nequeat. Paulo frigentem, et siccam
 q; minus calentem, et plus sans humectam elige-
 mus: Nam cetero: Pariete: uesse: igne motu frigora:
 vincentur siccitatem quidem cur uehementer
 hominum corpora: aut ingenia laedat: habere
 in se quippiam: haud multum arbitrantur
 tum & siccas durefcere: Frigidis fortassis durefcere:
 homines putant: Verum humidis tabescere
 corpora omnia: et calidis solui affirmant. Et ui-
 dere licet cum frigida per tempora homines
 tum et frigenti loco habitantes: corpore stare vali-
 do et morbis libero Tam & si statuunt calentibus
 locis excellere ingenia: Frigentibus prestare
 Corpora, Tum ex Appiano historico intellexi
 Numidas ea de re maxime Longeuos esse

habilis

Hyemem ne quicquam habeant frigen-
tem. Omnium tamen optima erit Regio que
sub humectata et tepens sit: proceros enim et uenustos
ea homines feret: atque etiam minime tristes: secundo
Loco ea erit Regio percommoda: que nullo in
provincia: plus ceteris habeat solis: et que solibus
arcescenti in provincia plus habeat humecti atque umbra
cum: sed nullo ponere loco edificium utcumque ipsum
sit incommodius atque inuidentius: quam cum in tra-
conuallem abditum sit: Nam ut cetera omittam
que in promptu sunt: ea sine ulla dignitate
delitescere: et prospectus amoenitate intercepta
Nullam habere gratiam: quid illud: aperi breui fiat
ut imbrium Ruinis obruatur: et circumfluentibus
aquis infundatur: et in modico prohibito humore
continuo madescat: et terrenum vaporem ualitudini
hominum vehementer noxium assiduo effummet:
Non illic ualebunt ingenia: ebetatis spiritibus
non illic durabunt corpora: commacatis compagi-
bus: et putrescent libri: arma: et quicquid in
horrescunt: Marcescent denique uitiabuntur
vliginis exuberantia. Tusi eo ingrediuntur sol undique
et reciprocatis radijs torrebuntur: si non excipient
soles: euadescunt umbra atque torpebunt: Adde his
aperi uentus si eo penetrat quasi Canaliculis
Coharctatus: durius et molestius furit: quam pariter:
si non ingrediuntur: fit ut concretus illic aer
ut ita dicam lutescat. Conuallem enim effluuii
modi possumus non indecenter: Lacunam ita

grum uel putare aeris. Itaque erit quidam loci forma
et digna et amoena: quae nequaquam humilis et
quasi immersa: sed quae celsa et admodum spe-
culatrix sicut: et quo letissimus aer assiduo aliquo
spiritu moueatur: habebit praeterea casso rore
et copiam quae usui et uoluptati usque futura sint:
aquam: ignem: escam: sed in his seruandum erit:
nequid inde saluti et rebus hominum officiat.

Aperiendi gustandi quae fontes: spectandae et ignibus
aqua: nequid viscosi: muci: crudulenti uel in-
se admixtum habeant: quo mela in morbos
incidant. Sino illud quod aquis fit ut gutturosi
calculosi quae reddant: Sino et rariora illa aquarum
miracula: quae et docte et eleganter colligit.
Vetrubius architectus. extat Hippocratis phisio sen-
tentia. Aquam non depurata: sed grauem et
saporem non decentem: qui biberit: hi uentre
extenso et tumenti fient: cetera corporis membra
cubiti: spatula facies reddentur penitus ex-
nuata: et mirum in modum gracilia: Adde quod uicio
splenis male coeacto sanguine in morbos incidet
uarios et pestilentes: aestate proloquutio uentris
fluente bile: et dissolutis humoribus deficient:
tum et morbis grauioribus atque diutinis integri-
tatem annis laborabit: aqua interius et prolixior
angustia: et anxietatibus lacrum uigebuntur.
Iuniores bili atra insaniet: senes humorum in
cendio flagrabunt feminae egre concipiens: et
per quae difficiles partus eruntur: omnis demum aetas

Vitruuius.

Plinio.

Et scius morte imatura intempestive cadet: alta
morbis atq; assumpta: dies uero vite istorum
aget nullus: non tristes Et co inquinatos malis
moribus: atq; omnium perturbationum genere
uexatos: tum Et animo exagitati semper erūt
in marore atq; luctu: plura possent de aquis
dici: que ueteres historici adnotarunt: uaria
Et admirabilia, Et ad hominū genus bene atq;
male habendū, ualidissima: sed rara illa Et
fortassis ad peritiam ostendenda, quam ad
aem edisserendam facerent tum Et de aquis
prolixius suo diceretur loco. Illud adeo negligendū
non est: quod impromptu est: aqua neutri omnia nutritiz.
que coalescant: plantas semina, Et quibus
ea vite pars inest que motu uigeat, quorū
fructu Et copia reficiantur, homines atq; nu-
triantur. Id si ita est profecto quosna habeat
sucros aquarū, hæc in qua vitam alturi sumus
regio q̄ diligentissime scrutari oportet. India
inquit Diodorus: multa ex parte habere hoīes
proceros Et ualidos ingemq; predictos acri: quod
aerem ducant purū Et aquas saluberrimas bi-
bant. Atqui aquā dicemus esse sapore optimā:
que saporem habeat nullū Et calore cōmodissimā:
que omni sit colore penitus uacua Et
libera. Tum Et aquā esse optimā cōferūt
que limpida, plucida Et tenuis sit: que in
candidū lintre ifusa nō cōmacularis, que
firius facta fœtem non dimiserit: que muscosū

alutium quo perfluat: Et presertim saxa con-
nata non reddiderit: Addunt aqua p̄comodaz
esse in qua legumina decocta bene mitescant
et bona qua bonū efficias panem. Perscrutandū
item parī ratione, ne quid edat regio: quod sic
pestilens aut ueneficiū quo ad qui degant eo loci
in periculo sint. Colco ex frondibus arborū stilla-
re mel quo gustato prosteruantur exanimēs:
diemq; integrū pro mortuis habeant. Et quod
aiunt i Antony exercitū herbaz vitio euenisse:
quas frumenti inopia milites cum edissent in-
sani facti: lapidibus fodicendis intenti, usq; eo
se se exagitabant quo ad bili cōmota caderent atq;
interirent: nullo tuti remedio contra permittē
ut scribit Plutarchus q̄ vmo epico. trita hec
qd hac etate apud Apulīā i Italia supi boni
quēdā incredibilis veneni uis morebuit: ex ter-
restribus nō nullis araneolis quaz morsu homi-
nēs ad uaria insaniē deliramenta cōcitant:
atq; veluti p̄ furorē aciei reperiunt. Mirum
dictū: Nullus grauis tumor, nullus liuor extat:
qui corpore uspiā appareat. factus uenefici be-
stiole, seu morfu: seu aculeo: sed principio ob-
cepta mente languent attoniti: Et m̄ opem
afferat cōfestim pereūt. Hos Theophrasti medi-
camentis curāt: qui quidē uiperaz moribus
tibicinē adhibita mederi assueuabat: ergo uarijs
medoz sonis musici, ita cōsternatos mulcent.
cum uero ad suū uentū est canendi modū

illico quasi exorti assurgunt: Et per alacritatem ex libidine animi rem omni neruorum & uirium cōtentione exequuntur. At qui uidebis demorsos alios saltitantes: alios canendo, alios alia exercendo et canendo, quæ libido eorum ex Insana fert: ad ultimam usque lassitudinem nequæ intermissa opera dies plusculos desudare. Et nulla re alia conualescere: nisi facietate con-
cepte inchoateque dementiæ: atqui simile quidam apud albanos eos qui contra Pompeium multa equitum vi bellauerunt, affuisse legimus: namque illic solitas ferunt gymnicas quæ alii tactos assere homines cogeret ridendo emori: alii contra flendo. Neque item inspicenda regionem ea spectasse tantum sat est quæ sub aspectu et propala sunt exposita. Verum etiam obscurioribus Inditijs notatis: totam causam animo aduertisse opus est.

Atqui erunt quidam Inditia optimi aeris integra
rumque aquarum si ea regio feret bonorum fructuum copiam: Si senes ætate grandes: numero complures nutriet: Si ualida et formosa Iuuentute: Si integro et frequenti partu abundabit.

Adde si puros partus et nullis monstris foedatos dabit.

Namque ego uide quidam urbes quas temporum gratia non nomino in quibus parturiat nulla quæ non se spectet una hominis atque præterea monstri alicuius effecta matrem: uide et aliam urbem Italiam ubi strumme: strabi: claudi et tortuosi quæ multi nascuntur ut nulla pene illi creuerit.

familia que nō aliquē habeat manū & com-
 minutū. Et profecto recte admonet ubi cor-
 poris ad corpus, membri ad membra: crebras
 ac maximas dissimilitudines uideris. id ali aerisq;
 ui ac uitio, aut occultiore aliqua deprauate na-
 turæ causa fieri. Et faciat ad rē quod aut
 in crasso aere minus famescimus itemui plus
 situit. Neq; nō cōdeceat ex alioz ammittunt
 forma atq; effigie futuras hominū habitudines
 cōicetasse. Nam si iumenta & pecora firmissima
 & membrorū amplitudine atq; protensione
 multa esse illic uiderit: tales se habituros inde
 filios poterūt non iniuria sperasse. Neq; ab
 id erit si a corporibus reliqs quibus uitæ uigr
 extinctus est. Indicia sumpserimus. aeris atq;
 uentorū, nanq; ex proximis edificiorū strut-
 turis ea didicisse possumus: quæ si erūt sacra
 scabra & canosa. Indicio erit: aduentitia
 Inde mala confluerē: arbores etiā i unā aliquā
 partem quas cōmuni cōsensu proclinate aut
 refracte: ifestis uentorū motibus cessisse osten-
 tant ipsa q; reduciunt saxa locis inata aut posi-
 ta: si sumotenus plus satis putrida facta sūt,
 uariā loci itemperies, nūc ardescētiō, nūc
 torpentis aeris attestant: Et uitanda nimirū
 hæc in primis erit regio, quæ uehementes istius
 modi temporū tempestatūq; motus crassentur.
 Hæc mortalium corpora si caloris aut frigoris acri
 appellente ui occupent, illico corporis coagme-

tatio. & singulare partium conspectu labefaciat ac
soluitur. & ad morbos immaturam et
senectutem compellitur. urbem sub montibus quae
ex proclui solem spectet decedente uel ea re
maxime i salubre esse affirmant, quod mex ha-
nelicus noctis, & umbrae gelidiores sentiantur.
Conuenit etiam praeteritorum temporum vicissitu-
dine, ex prudentium observatione repetita
si qua sunt etiam rariora omni diligentia per-
cogitasse. Nam sunt loca quaedam quibus inest
natura occultum, quippiam quod ad felicitatem atque
efficitur faciat. Locris & Crotone nunquam
fuisse pestem referunt. In Insula Certe nullum certe
nocuum uersari animal, apud gallias raro
uisu otiri monstrum annotarunt. Alibi
neque estate feruenti neque hieme fulgurantem affir-
mant physici. At in Campania inquit Plinius
per id tempus ciuitatibus ad meridiem positis
fulgurat. Cerauniam apud Epyrum montes
ferunt dictos a crebris fulminibus. Tum &
Dreumina Insula gallic assidua submina faci-
ant potius dedisse. Inque scriuius, ut eo loci vul-
canum creuisse dicere. Apud Bosporum & insodones
temetrua & fulgura nunquam uisa attestantur.
Aegypto portenti loco est si pluerint apud Hydaspem
aestatis initio continui imbres morantur. In Libya
tam raros moueri uentos ferunt ut ex aeli crassi-
tudine ueniunt per aerem concretis uaporibus speciosos
spectentur, ac contra maiorem in parte galatiae & per

14
estate tanta uis perflat venti ut lapides pro ha-
rena p. sublimē trahat. In hispania ad hiberum
circio uento onerata p. celi plastra predicant.
Hocū quidē apud echiopā non perflare, hunc
uero apud Arabes uentū & troglodytas uicentia
omnia exuere affirmant. Historici Delon quidē
minq. fuisse motibus uexata, sed semper codez
mansisse saxo, cum circūuicīnē terre motibus
acciderint. Scribit Thucidides: partēz eā Italia
que ab algido sub Roma totū hermetoz collum
tractū ad capuā usq. est crebris tremotibus
quassata & prope desolata uidemus. Sunt
qui Achaiaz a crebra aquarū inundatione de-
tam existimet. Roma aeternū febricosam fuis-
se comperio eaqz febris Galienus nouū emi-
trentē esse genus putat, cui uaria & prope pu-
gnātia in uarias horas remedia adhibenda sunt.
Apud Poetas uetus fabula est Typhonē proclita
Insula cōtremiscat id quidē poeta sic accipere qm
tremotibus Insula & eruptionibz uexaretur.
adeo ut etrienses & calchidentes habitatores olim
coacti sint aufugere & cursuo qui post tempora
ab hierone Syracusano missi essent ut nouum
illuc urbem conderent assidui periculi & calami-
tatis metu, nōq. etiam aufugerint, ita ut huius
modi omnia ex longa obseruatione repetenda sūt,
& ex alioz locoz similitudinibz componen-
da, quo tota ratio integrior habeat. quin &
desquienda an illis incommodis occultioribus

ea regio offendi assueuerit: putabat Plato esse
ut locus non nullis diuina quedā interdū inspi-
ret uigentq; uis ac demonum terminatio incalis
aut propitia aut contra infesta. Sunt quidē loca
quibus homines facile insomiant quibus se se facile
perimites dedant: quibus aut suspensio
aut precipitio, aut ferro, & ueneno facile uitā
ponant. Adde his q; secretioribus iterum natura
Inditijs pscrutatis quocumq; ad rem faciant per-
fuisse opus est. Scelus a Demetrio usq; ductum
institutum, non modo urbibus & oppidis, uerum
etiam militariibus indies castris ponendis. Ut scora
depastorum illic pecudu inspeceretur quo sint
habitu & colore, quē si forte vitio infecta appa-
uerint uitandum loci insalubritatem pre se ferat.
Aiebat Varro copertum habere se locis quibusdā
minutissima quedā athomoz instar uoletari
animatū aere & ambolitu i pulmōes accepta be-
nere precordijs, & rodendo i ferre morbu atrū
& tabificū atq; perinde pestem perniciemq;
afferre. Nec illud praecauendum est quo loca
inuemes aliqua suapte natura icōmodis pro-
pe omnib; uacua & periculo libera sed ita
sūt exposita ut ea uetera aduentitiaq; gentes
nō interuao pestē calamitatē iferat. Cum
aem non armis tantū & iniuria exsequunt
qualia sunt quē barbaris atq; i manibus obij-
ciantur, uerum & p amicitiaz atq; hospitalitatē
uehementē ledant. Aliqui q; uicinos cupidos rex

15
nouam habuerit / ex illorū ruina et iactura
periclitati sunt. Peram i pento Iamēssā colona
assidua pestis uocat / q̄ eo loci i dies excipiant
conuerti serui cum animi egritudine / in q̄ situ
atqz illuue tabescentes et morbi. Auspicio
item et seruato celo regionis futuraz fortunaz
indagasse prudentis et bene consulti esse affirmat
quas ego artes modo cum religione conueniat
minime aspernandas duco. Quis id negabit q̄qd
id ip̄us sit quod fortuna nūcupant in rebus
hominū valere plurimū. Ne uero affirma-
bimus publicam urbem Rome fortunā ad pro-
pagandū impius ualuisse nō plurimum. Jo-
lai urbem in sardis ab herulis Nepotē condita
et si a carthaginiensibz Romanis qz p̄sepius ar-
mis lacerata gotiterit / eternū tamen fuisse
liberam scribit diodorus an id absqz loci illius
fortuna factum est apud Delphos ut templū a
Flegā prius incensū / Terho item Sylla tempo-
ribus arderet. Quid et capitolū quoties arsit /
quotiens flagrauit. Si Eboracensiu urbe cum
iterū atqz iterū uexata / et cursu destituta
et cursu deleta gotitisset / postremo et deserta
mansit quin et illinc fugientes mala p̄secuta
infelicitas est. nā cum alio sese transfuissent
nomenqz urbis pristini abierissent tandem
calamitate esse imunes ne quicqz potuerit.
Honis enī irruentibus inolisuetissimē atqz
primarij familie omnes ferro et cede absumpti

una cum templis & urbe funditus perire. Nos
constet hominis esse non stultissimi omnia ten-
tate aggredi quibus edificationis cura atq; im-
pensa futura sit non frustra opusq; ipius futurus
sit constans & saluberrimum. Et profecto i tanta
re exequenda nihil preter misisse sapientis & bene
considerati hominis officium est. An est non
maximuz tibi tuisq; aggredi quod ad salutem
fauat? quod ad uitam cu dignitate & uoluptate
agenda concumat? quod ad nominis posterita-
tem & celebritatem conferat? Istic tibi rerum
studia optinare istic liberi & dulces familia istic
otij & negotij dies habebunt: istic totius uitae
rationes consumment: ut tota in uita nihil
apud genus hominum inueniri opiner preter
uirtutem: cui maiore cura, opa, diligentia
uacandum sit q̃ ut sospice cum familia bene
habitos: & bn habitari his neglectis rebus que accen-
suimus: quis est qui posse affirmet: Sed de his
hactenus. sequitur ut de area inuestigemus: In
area capienda quicquid de regione differuim
obseruandum est: namq; uti quidē regio am-
plioris cuiusdam prouinciae certa selecta q̃e pars
Ita & area totius regionis prescripta & defini-
tum quoddam spatium est: quod qdem ad edi-
ficiuz habendum occupatur: ea de re firmi
omnia habet area cu regione communia que
ad laudem uituperationes faciant: Scrum
hoc tam & si ita sint habet tamen definitio &

aduersus hec preceptiones quasdam que vniuersae
 et proprie ad arces spectare uideantur, quasdam
 etiam que non tantum ad arces descriptiones fa-
 ciant, quin multa ex parte quoque ad regionum
 rationes pertineant. Et sunt huiusmodi: Nam
 considerasse oportet quid aggrediamur publicum
 ne opus an priuatum: sacrum ne an profanum
 et cetera generis eiusdem, de quibus suo loco distin-
 ctius loquemur. Aliud enim foro: aliud Theatro:
 aliud palestra: aliud templo spatij locorumque de-
 betur. Itaque pro cuiusque ratione et usu haberi-
 dus arce situs erit et motus: Verum hoc loco ut
 generatim ista uti cepimus prosequamur: ea tan-
 tum attingemus que fore necessaria arbitramur
 si prius de lineis aliqua retulero que ad rem
 commodius exprimendam faciant: Nam de arce de
 symphonie tractantibus conuenit ut de his transi-
 gamus quibus ipsa descriptio linearum fit. Angulus:
 Lineae quidem sunt extrema descriptio quae integre arce
 spatium circūcludit: hac uero ad descriptionem pars
 illa sufficiens substituta quae intra duas mu-
 tuo sese intercurrentes lineas continetur: an-
 gulus dicitur: Atqui ex mutua quidem duarum
 linearum intersectione quatuor conscribuntur
 anguli: quorum si unus quilibet, quibus et
 trius reliquorum equalis rectus nuncupabitur:
 Et qui recto ampliores obtusi dicuntur lineae
 iteque alia recta alia flexa coelestis et ueruosos lineas

Hic non est ut referam. Recta linea a puncto est
ad punctum ob longa descriptio, ducta ita ut fieri
nulla possit brevior. flexa linea pars est cir-
culi. Circulus est ea descriptio facta ab alio duo-
rum punctorum qui in eadem superficie ita sit cir-
cumactus ut toto descriptiois ductu semper
neque plus neque distet minus a medio immo-
bili quem obambiat: puncto quasi cui primus
circulus occurrat: sed his addendum quod fle-
xa linea quam esse partem circuli diximus
apud nos hic architectos similitudinis gratia arcus
noscitur, et que linea a duobus extremis punctis
flexa linee directa dicitur pars similitudinis corda
nuncupabitur: et que linee a puncto medio cor-
de coequalibus utrimque angulis ad arcum usque
perducta extiterit sagitta appellabitur. Et que
linea a puncto immobili quod intra circulum est
ad flexam eandemque extremam circuli lineam
perducit radius dicitur. Et puncto quidem
huius immobili quod medium intra circulum assi-
det centro nomen erit: et que linea recta
per centrum transiens duobus locis flexa circuli li-
nea secabit diameter appellabitur. Inter arcus
semper differentia est, nonque alius integer, alius co-
minutus, alius compositus est. Integer est qui cir-
culi media pars occupat hoc est cui corda in
integri est circuli diameter: cominutus cui corda
est minor diametro estque inde quod est arcus co-
minutus semicirculi pars compositus ex duobus

comminutis constat efficiatq; ea de re summo angu-
lum circulus sese mutua iunctione inter se tangit
q; neq; integro neq; commutato evenit. his cogni-
tis rem sic prosequemur. Arcarū alia angularis:
alia circularis. Angulariūz alia ponicus rectis li-
neis: alia rectis & flexis mixtū conclusa est que
vero angularis flexis pluribus sit lineis pota nullis
intermissis rectis: me iueterem edificijs invenisse
nō nummim. At in his observanda ea sunt que
in totis edificijs partibus uehementer utriq; geruntur
si desint & non sine gratia & comoditate haberi-
tur si adsint: hoc est ut cū angulis tum lineis
tum etiam partibus quibusq; uarietas quodā adsit
nō nimis quidem frequens: neue omnino rara
sed ita ad usuz & gratiam posita: ut integra
integris, & partib; paria corresponsdeat Rectis angulis
& comode utuntur acutis angulis: nemo usus
est etiam minimis i arcib; & neglectis: nisi i iutis
& cogentia: aut locorū: aut dignitatē arcas ra-
tione & modo. Obtusos angulos satis decenter
putant: sed hoc seruavūt ut numero esset nūq;
disparēs. Arcam omz capacissimam & in qua
rependenda seu aggreve seu mureo minus spensū de-
beat: eam esse affirmat: que fiet rotunda proxi-
ma huic putant que plurimos habeat proceros
angulos: sed esse oportet angulos omīno copu-
tes mutuoq; correspondentes atq; coequalib;.
omni i arcā. At qui has quidem i primis copro-
bant quos intelligant parietes attollere comode

ad operis altitudinem recte statuendam uti ea
est quæ sex quæ uel octo habeat angulos: Vidimus
et arcem angulorum decem aptissimam et uen-
ustissimam. Est etiam ut recte poni angulorum
area queat duodecim atque item sexdecim. Vidi-
mus quidem quatuor et xxii angulorum arcem:
sed rariora istec laterum lineas ita esse oportet
ut e regione oppositæ corquales sint et nusquam
longissime lineæ toto opere: breuissimi uero
perductæ adigantur. sed erit inter eas pro rata
res iusta et condecens proportio. Angulos
eo uersus iubent statui unde conueniens aut pon-
deris ex rupe aut aquarum aut uentorum impe-
tus et uis imineat atque impetat: quo appelle-
tem iniuriarum molem diffundat atque dissipet.
muris fronte ualida non ibecillitate laterum
aduersus molestiam ut ita loquar illuctantibus:
quod si cetera edificij limamenta cunctauerint quo
minus possis angulo istuc uti ex sententia: flexio-
nis utendum erit quando et flexa linea circuli
est pars, et circulus ipse philosophorum sententia
tactus est angulus. ceterum arcem aut plano po-
netur loco, aut accliu, aut summo in montis
ueritæ si plano ponetur loco, coaggregare oportet:
et quasi podium subruere. Nam id cum ad depri-
tatem plurimum conficitur tumet in fias plu-
uioni in comodum affert. fluminum enim
et imbrum alluiones affere limum solent pla-
nis locis: quo fit ut solus sensus incrementum:

18
tum et hominum negligentia non asportatis ru-
deribus et purgamentis quae indicio destituitur
plana facile circa crescant. Romae aiebat
Frontinus architectus sua etate collibus excreuisse
propter incendiorum frequentiam: at eam ipsam
hac etate videmus totam ruinis et feditate obrutam.
Vidi ego in umbra sacelli uetussum plano in
loco positum: tamen multa ex parte submersum:
facta soli in se excretionem: quod ea plantis
sub montibus ostendat: sed ea memore quae sub
montibus sunt apud Rauennas sub pomerijs
nobile id delubrum cui pro tecto Integrum
exstat lapideus uas: tam etsi ad mare et longe
a montibus resideat: plus tamen quarta sui par-
te intra solus immensum est in tempora. Qua
uero altaz cuiusque aetate exaggerationem exor-
teat suo dicitur loco: cum de his actus non sum-
matim ut hic sed distinctius loquimur. Sed
esse quoniam arcum aut naturam aut arte factam
firmissimam conuenit qua de uel illos imprimis
audiendos puto qui monent aut una aut al-
tera spatio distantibus fessione: quid solum
ad desitatem aut raritatem molitur uel adferre
da structure onera sese ualeat perscrutemur.
Et enim si accliu ponetur loco prospiciendum
est ne superiora pressura molestius impellunt
aut inferiora si forte moueantur cetera in ruina
trahant. firmissima quidem et omni ex par-
te obfirmata uelim hanc esse edificij partem

que totius operis futura sit basis. Si erit arca i
montis uertice, aut erit ea quidē exaggranda
aliqua ex parte aut deorsu cacumine p̄surgē-
tis montis coequanda. Hic prospiciendū est
ut id aggrediamur quod seruate dignitate mo-
derata & modica fiat impensa atq; labore.
fortassis quidē cōducet partē ab sublimi exi-
dere, & partē accliuā exaggrare, quā uen-
tū bene consultus quisquis fuit ille architectus apud
alatriū hermicarū urbem i saepeo monte posi-
tam efficit. curauit enim ut basis seu arx seu
templi que sola nūc ceteris sup̄ edificatiōnib;
dirutis uidet, ex resissio a summo uertice
fragmentis suffirmata & substrata extaret:
& eo in opere illud est quod maiores i modū
prohem, nā obicit angulū arce, eo uersus
unde repens montis pendet: eūq; can solida-
uit angulum congestis prograndibus in mani-
um fragmentorū frustis & molē, dedit q; op̄-
ez cōponendis lapidibus ut structura serua-
ta parsimonia decorūz afferret. Et illius quoq;
cōsilium placuit architecti, qui quidem quo-
lori non usq; adeo tanta lapidis habuerat
copiam subsistendo montis pondere aggerem
struxerit frequentibus emiculis dorso floxa-
rum linearū intra montem abiectis: que struc-
tura cum grata est aspectu, tū ē & firmissima.
tū etiam ad impensarū mitionēz facit, nam
effiat quidem murūz non solidū qui tantūz

49
habeat virum ac si penitus fuisset solidus la-
titudine quanta et flosarum lineam illic figit
te sunt. Vetrubij quoque ratio perplacet quam
video et omne passim a ueteribus architectis ac pre-
sertim in Traquinis aggreue obseruata ut ante-
cedes substituereut. Sed non omnibus locis
id obseruariuit. ut semper inter se Anteridas tan-
tum distarent. Quia ipsa esset alta substructio. scz
pmonas firmitate aut ut ita loquar labilitate
modo frequentiores modo riuiores posuerunt.
Animaduerti etiam ueteres architectos no una pro-
xima propter arca substructione fuisse con-
tinentes. sed pluribus quasi gradibus ad infimas
usqz radices montis totas rupestre firmatas esse
uoluisse. Quoru ego consilium minime negli-
gendum puto. ad perusiam riuus qui inter lu-
comuz monte et oleam urbis fluit qz assiduo
collis radices abrodendo subim cauet tota ac
ciuitatis molem is impendentem co mouet.
eo quo magna pars urbis soluitur et labasat.
et mihi quidem uiderentur plerumqz sacella com-
plussula que ad basilicam maximam in uoltra
no hinc atqz hinc circum arcam adacta sunt.
na istarum quidem. et que intra cocisuz et in
fossuz montis postea ad parietem basilicae rebe-
cent qz plurimum admiculi et ymoditatis pre-
stant. molem enim totum grauescentis mon-
tis sustentant. Et qz obliquuz montis subflu-
entem humiditatem intercipiunt. atqz in edez

aditum interpellant: quo fit ut Basilica prima-
rius parues ~~secus~~ formior qz cedat: que uero sa-
cella altorum ad infinitum obliqui montis latus
assident: ea quidem totam superiorem compla-
nationem factam opere arcuato sistere, et pranes
omnes telluris lapsus coercendo facile possunt
ferre. Et cum etiam architectus qui Rome ad la-
tonaz templum struxit p q recte consiluisse operi
et substructure aduersi: angulum enim arcu ita
porrexit intra super insidentem montem, ut ur-
gentem pondere uim duo directi parietes tolle-
rent, ut abiecto angulo aduersam molestarum
diuiderent atqz dissiparent. Atque postea q
de uetrum laudibus dicere aggressi sumus qui
prudenti consilio edificarunt, illud nolui pre-
terisse quod in mente redit, et egregie facit ad
rem, extat architecti p uale Institutus, apud
Venetias in templo Marci arcus enim totus tem-
pli cu fortissime obsolueret, pluribus put-
is recessam reliquit: quo si qui forte latus ter-
re subter ceciperentur, faciles sibi exitus uen-
dicarent. Postremo arcus uniuersas quas ardo fe-
ceris opertas ad libellaz coequasse concedet:
que uero sub duo relicte sint alibella ipa non
plusqz ut imbrium defluxus effrangi depri-
mende sunt. Sed de his bacte mus, et fortassis
plura q hic locus postulat. Nam plera qz hanc
reem que diximus ad muroz opus faciunt
set ita incidit ut que natura admodu inter

se connexa sunt ea et nos dicendo non segregamus. Sequitur ut de portione dicendum sit. Totius ingenij omnisque rerum edificandarum ars et peritia una in portione consumitur. Integri enim edificij partes et partium singularum, integras ut ita loquar habitudines, omniisque denique linearum et angularum in unum opus consensum et cohesiones, una haec portio utilitatis, dignitatis, amoenitatisque habita ratione committitur. Quod si civitas philosophorum sententia maxima est domus, et contra domus ipsa minima quidam est civitas quid in hanc ipsam membra minima quidam esse domalia dicant, uti est atrium, xystus, cenaculum, porticus et huiusmodi, et in hanc quovis, quid nam erit, aut in curia, aut negligentia praetermissum, quod non dignitati et laudi operis officiat. plurimum igitur cure et diligentiae adhibendum est his rebus considerandis, quae ad universum opus faciunt dandaque opera ut etiam minime partes esse ingenio et arte conformes facere videantur. Hanc ad rem apte et commode perficiendam superiora omnia quae de regione deque area dicta sunt, per pulchre conveniunt ac veluti in animata membra membris, ita in edificio partes partibus respondeant edecet, ex quo illud dictum est quod aut maximorum edificiorum maxima oportere esse membra quam quidem rem ita observaverunt veteres, ut et cetera

cum et latres ponerent publicis et amplissimis
 edificijs, maiores q̃ in priuatis: Itaqz cuiqz me-
 bro apta regio accommodatus situs, et contribue-
 tur, nō amplior q̃ rei vsus exigit: nō minor
 q̃ dignitas postulet, non loco alieno et ipecti-
 nenti, sed suo et ita proprio, ut alibi comodius
 esse nūq̃ potuerit. Non enīz quo? hōne-
 stissima edis pars futura est reiecto i loco, nō
 que maxime i publica i abdito: non itē qui pri-
 uata i propatulo collocabit. Adde qz etiā am-
 poruz rationes habende sunt ut alia exstius,
 alia hibernis usibus attribuant: Nam qz aliq̃
 alijs debent et situs et magnitudines. Exstius
 laxiores esse oportet. hibernis nō comprehensio-
 nes si erūt nō improbabit. tūc estimo
 umbra, et uenti: hibernis soles debent: et
 in his cauendū est nō incolis cucniat, ut ex
 hoc loco frigenti alaruz in locū exstius equa-
 bili non intermisso aere exeat: aut isto ex-
 panti in alaruz brumīs a uentis infestus, nōz
 id omīz maxime saluti corporuz efficiat.
 Et cedant ea quidam inter se membra mutuo oportet
 ad cōmunes totius operis laudes et gratias
 cōstituendaz, neqz omni decoris conatu occu-
 pato alare penitus neglecta relinquant, sed
 inter se ita cōueniant ut inde vnūz integroz
 acceqz cōstitutuz corpus magis q̃ diuisa et dis-
 sipata esse membra uideant: ceteruz imem-
 bris cōformandis molestiaz natura: iimitari

l. 1.
 cōueniendaz

ut voluptati.

Oportet: Neq. n. Vti in reliquis sic et in hac re non magis sobrietatem Laudamus q. profusam aedificandi libidinem, utupamus, modica eo oportet membra, & ad rem qua de aethere sis necessaria: Nam aedificandi omnis ratio si recte pspexeris. a necessitate profecta est: Eam aluit Commoditas: Vtus honestavit: Vltimum fuit pspicietur, Tam et si nunc ab imo diis omnibus ipsa Voluptas non abhorruit: Erit ergo eiusmodi ut membrorum in ea nihil plus desideretur q. quod adsit: & nihil quod adsit Vlla ex parte improbetur: Neq. item omnia unica tm linearum ductione & terminatoe perscribi Velim, Ita ut nulla re inter se differant, Sed alia delectabunt si maiora sint, Alia Contentent si immora sint, Alia ex istorum mediocritate Laudem assequentur, Ergo placebunt haec rectis Constituta lineis, haec altere flexis, Ac demum aliae Vtraq. linearum ductione psumitae comprobabuntur, Modo id seruis quod saepe admono, Ne in id vitium incidat, et fecisse monstrum, Imparibus aut humeris, aut lateribus iulare: Condimentu quidem gratia est omni in re Varietas si Compacta, & confirmata sit, mutua inter se distantium reru parilitate, Eadem si inter se dissoluta, & disconuenienti quadam disparitate disceperint, Erit et quidem absurdissima. Nam veluti in lyra cum graues uoces respondeant acutis: & mediae inter Vtraq. ad contentum resonant, fit ex uocum Varietate sonora & mirifica quaedam proportionum aequabilitas quae maiorem in modum oblectet animos, atq. detineat, Ita et quibusq. reliquis in rebus Euenit, quae quidem ad mouendos habendosq. animos faciant, Ceterum prout haec ferat Vtus atq. Commoditas atq. et prout Laudata Consuetudo, Exequenda erunt: Nam Consuetudinis quidem in plerisq. uel repugnare gram tollit: Dissentire emolumento est, atq. egregie conducit, qd ita ceteri probatissimi architecti facto Aestuari uisi sunt, hanc seu doricam seu jonicam, seu corinthiam, seu ionicam am partitionem omnium esse Commodissimam, no quo eorum descriptibus

Transcendens nostrum in opus q̄ aestuisti. Legibus hercamus.
Sed quo inde admoniti nouis nos proficendū inueniēs conten-
damus. Parum illis maiorem uel si queat feultum Laudis
Assequi: Sed de his suo loco distinctius psequemur, cū inue-
stigabimus quo pacto Verum, & uerbis membra, & quae ad
eius q̄ sum oporteat, Collocantur: Hunc sequitur ut
de parietum descriptione summatim transigamus. Sed illud
hoc nolim praeterisse quod apud Veteres annotauit: eos maxi-
mo opere Cuius ne ullam arcem eximiam Lineam rectam
ducerent, Ita ut eēt illa quidem praeterea, & nullis
Loris non inter apta, cū flexarum linearū conuexione, tū
& angulorū sectione: Nequi hoc ideo fecisse potissimos uiros
in promptu est quo uellet parietem q̄ adactis adiuuentis
quibus cohercat, firmiorem reddere in parietum ratione re-
censenda. & dignioribus mapiendum est. Is ego Loris admo-
net, ut de Columnis & de is quae ad Columnas p̄tinent dicen-
dum sit, q̄n ipsi ordines columnarū haud aliud sunt q̄ pluribus
in Loris perfissus adaptus q̄ paries: quin et Columnam ip̄am
diffinisse cum iuuat, fortassis non inepte est eam dicam firmā
quandam, & perpetuam muri partem excitatam ad perpendicu-
lum ab solo imo usq̄ ad summum, Tecti ferendi gratia. Tūq̄
tota in ee adificatoria nihil inuenies: quod opere, & impendat
& gratia praeforas Columnis. Sed hūc Columnae ip̄e quippiam
inter se quo sint dissimiles, hic nos similitudinem quod ea
praeterea ad genus p̄tineat non praetremittimus: Dissimili-
tudinem tū in ad p̄p̄s ea quidem possit. Alibi p̄sequi-
mur suo loco, Nequi ut ab ip̄is, & ita loquar radicibus de-
diamur, quibus q̄ Columnis fundamenta substituantur fun-
damentis quidem ad arcem planitiem coequatis. Consueuere
murelulum super imponere, quem nos axulam, alij fortassis
puluinar nuncupabūt. Supra murelū bassim adigebant. In
Basi Columnam statuebant, supra Columna Capitulum

Collocabant: Et hanc quidem haec erat ratio / Ut Columna
omnis infra medium turgesceret / suum uersus retrahere
retur / Crassitudinēq; sui eēt pede Vno amplior q̄ sumo
Capite: At columnam inuentam puto principio sustinendos
testorū gratia: Postea deuēisse hominū studia uidemus
dignis marū rerū assequendae cupiditate excitata / Ut
quae edificauerunt mortales aeterna eo immortalia quo ad
posse elaborarent: Idcirco & trabes atq; et
Tabulata / ac tecta integro ex marmore pōcere: Acqui in
huiusmodi robis statuendis ueteres architetti nām rerum
iparum ita imitati sunt / Ut .a. Comuni usu edificiorū
discersisset uideri minime uolūnt / & una omnibz mori
studiunt / Ut corp cōtē op̄a cū ad usum apta & firmissi-
ma / Tum et aspectu comississima: Columnas natura mim-
rum primo prebuit ligneas & rotundas: Post id usus ef-
fecit ut aliquibus locis haberentur quadrangulae: Idcirco
si bñ rem interpretor quod uiderent ligneis columnis ad
Alterutra Capita missos annulos aut ferro / aut aere conta-
tos / quo .a. ponderis pectinatio Columna ip̄e minus fin-
derentur / In & architetti marmoreis Columnis latum
in Vno pede Anulum fixere / ad fasciolas similitudinem
qua fiat ut etiam .a. guttis resultantium stillarum de-
fondatur: Et in summo Item fasciolas & fasciolas
Torquem super adiectum pōcere / quibus adiunctas ligneas
eo Columnam uideret cōmunicam: At in basibus columna-
rū hoc obseruauit / Ut earū infima pars rectarū sit line-
arū / & rectorū angulorū / Suprema uō sup̄ finem ad
suae columnae ambitum firmeretur: Et obseruauerunt
ut eēt basis haec quāq; uersus lata magis q̄ alta / Tum
et eē eam cetera parte sui latiorē q̄ sit columna / uol-
uerit & infimam basis ipsius sup̄ finem latiorē esse

quoq; Voluerit & supremam. & murulū itē parē ēē quōta amplio
remq; basim: Et fundamētum itē ēē parēē quotālatum magis
& murulū uoluerit: Et quacūq; huiusmōi altera in alteris pōne
re ad perpendicularū mediū centri collocauerit. At Conca capitu
la omnia in his conueniunt. Ut in fine parēē sue columnē li
neas imitantur. Superne uō in quadrangulam superficiem desi
nant. & cū quidem Capituli suprema pars nunq; nō amplior
q̄ infima. Haec de Columnis. Pariēs nō ipē ad Columnarū
rōnes tollitur. Ut si altitudine cū futurus ita est columna
cū Capitulo. crassitudo illi sit ita in uno est Columna. Tuz
et hoc obseruauit ut nulla ēēt columna aut basī, aut Capi
tulum aut paries Ceteris sui ordinis ulla ex parte nō simili
mo. Altitudine & latitudine Ceterisq; omniq; dimensione
Ac figura. Cum q; in uitio utruq; sit. parietem & tenuiore
& crassiorē. & dimissiorē. & sublimiorē fecisse. & ratio
& ratio. & modus postulat: Nō alim tñ peccare in partem
hanc ut dem possit. & ut addi oporteat: hic uiuabit
& uitia etiam non praeterire edificiorū quod ad rem
simus Cautiores. Prima. n. laus est carere omni uitio.
Nequē aduereti in Basilica Petri Romae id quod res ipa pra
se fecit. factum inconsultissime ut supra cebras. & con
tinuatas apertiones praelongū. & praclatu parietem ducent
nullis flexis lineis Corroborati: nullis fulcris communitas.
Quod uel considerasti oportuit. Totam ipam alam parietis
nimis frequēta apertione subfossam. per quam sublimen
terorūda pōnitq; ut imperiosissimis Aglobis expien
dis extaret. quo factum est. ut iam tum assidua uen
torū molestia pedes plus sex ab perpendiculari rectitudine
in proum esset. Neq; dubito futurū ut olim leui ap
pulsu modico uel more facto corruat. quod interbeatorū
testorū contineret: prout dubio sponte sua iam inrobata

Obliquitate ruere: Sed Arbitratu est ut minus uituperem
qñ quidem Loci & situs necessitatem sequutus Sans. N. a.
Ventis tutum fortassis puerum monas obiectu: qui
quidem templo prestat: Mallem in totas illos hinc atqz
hinc alas obfirmatores ee: B. Tectorum Valitas omniuz
est prima / & maxima / non. n. solum incolaru saluti
Conferat, dum nocte imbremqz, atqz in primis aestuantem
solem repellat, Atqz excludunt, Verum et mirifica oc-
tue tue edificium: Tolle tectum, putrescet materia, la-
bescent paries, fatiscunt latera, omnisqz deniqz structura
sensim dissoluetur / Ipsa et fundamenta tectorum pfecto
quod nix cœlas corroborantur: Neqz tanta edificior
uis, igne & ferro, & hostium manu, & ceteris omnibus
Calamitatibz data in ruinam ceciderit, Ita corruere edificia:
non omnia aliam ob rem nisi Cuius negligentia quod
tectorum opo destituta, & munda relicta sint: Arma ni-
mirum edificiorum tecta sunt, cō tempestatu iniurias, atqz
impetū: Quæ cū ita sint, præclare mihi maiores nri, cū
Ceteris in rebus, Tum hac in re vidme ferisse, qui tan-
tos Attribueret Tecto honores Volunt, Ut tectis ornandis
omnes condecorandas res, nri ppe Consumpserūt: Tecta
n. uidemus ære, & vitro, & auro porta lacunaribus
Aureis, Laminisqz auratis, Et Coronaru præterea, &
florum sculptura, & statuis etiam elegant^{me} insignita.
Tecta alia sub diuo, Alia non sub diuo, sub diuo sunt
quæ nullos, ad ambulatoris usus, Sed unice ad imbre exi-
piendum sine porta: Non sub diuo sunt contignatorum &
testudinū intermedie, Extensiones quibus fiat, Et
Aedificiū qñ edificium aliud, Aliud sup imponatur, In
his g. illud veniet Ut una inferioribz edificij membris
ipm ad opus Tectum sit, & superioribus uem sit Area

Sed harū quidē Conignatorū ea pars totū recte appellatur
quae supra caput distenta pendeat, quam eandem cēlū nū-
cupabimur, quod nō ob agglutinantū pedē pressetur pavimentum
tecturaq; nūcupabitur: Sub diuo autē extrema operimenta
quae imbribus exiipiendis imponuntur Pavimenti ne loco sūt
Alibi disparetur: Tectorū vō quae sub diuo sunt, Tam et
si planā in se fortasse sint superficies, nūq; in eunt illae
quidē aequē distantes pavimento, quod opūm pavimento
Sed semper in aliquam eunt partem proclivis, & obliqua,
imbrum effudendorū grā: Ne tectorū quae nō sub diuo
sunt, planas quaeq; superficies esse pavimento aequē distantes
oportet. Testa vniuersa angulis & lineis ad Arcuā figurā
parietumq; formā, quibus opimentū futura sint, statom-
modent necesse est, Atq; haec cum inter se succedant uaria,
Nam alia flexis omnibus lineis, Alia rectis, Alia mixtis, &
eiusmōi sit inde adeo Vt tectorū q; uaria, & multiplices
manant formae, Tam et si testa ipa ex se suapte natura
sint varia, quorum alia emispicia, Alia concamerata, Alia
formicata, Alia arcubus complusculis compacta, Item
Alia quae Carinae dicantur, Alia quae displuvia nū-
cupantur, Verum uticūq; futurum sit, Omne tectum
et huiusmōi oportet, Vt umbra sui pavimentū foueat
Aquam uel pluuiam ab immensū diuerso cui opimentū aedi-
ficio sit penitus amoueāt, Nam semper quidē est ad leden-
dum paratus imber, & additus ad Maleficium quis minimos
nūq; non usurpat, & enim tenuitate perterrebat, mollitie
inficit: Assiduitate Commacerat, Omnes edifitij neuos, Deniq;
structuram funditus uitiat, Atq; perdit, Ea de re pte obseru-
runt periti architecti, Vt libeum fluendi cursum imbribus
pararent, Cauentq; ne quo loci aqua Consisteret, aut usq;
peruaderet quo noxam inferret, hinc nūosis in locis, Testa

Maxime displuuiā sursum arcedā esse ad acutū Angulū
uoluerē quo niuiū incoētra minus arresceret, et liqui-
dius dilaberentur. Lōis nō ut ita loquar aestiuis, tecta
obliquitate minus repenti posue. Ceterum curandū est
Et q̄ maxime Vno eodem q̄ Compari atq̄ integro fieri pos-
sit tecto, secūda Luminū parietū q̄ ratione, lon-
ge Latēq̄ totū pētūs edificium opiatū: ita ut illi-
cidys dilabens aqua, nullam parietū partē maderat.
Tū et tectū ita ponere oportet, Et in aliud tectū non
impluat. Superficiēs quoq̄ tecti decursu esse oportet, non
Vastas & Immanes, Nam regulatū vltimis Canalibus
pluuię p̄mulozq̄ imbriū exuberantia redundarent,
& intra edificium influerent, quae res multo essent
cum opus detrimētis, Ergo Vbi erit arca maxima
in plures esse diuisum Superficiēs tectū: In varias aē
pariēs defluere oportet, Nam id cum ad Commōditatem
tum & ad gēnū p̄tinet. Si quo incidet loco, Ut plura
ponenda tecta sint, Coadiungentur illi quidē tectis tecta
ita ut qui semel tecto excepti sint, Totas obambulent edes
operti tecto. Sequitur Ut de apertōne dicendū sit.

Apertōnū duo sunt gēna, nam alia Luminibus, & Ventis
Alia rebus & Incolis aditū exitū q̄ in edificium
p̄bent, Luminibus fenestras suūnt, Rebus hostia
scale, & spāa intercolumnioz. Item quibus aqua
& fumus p̄ciadit, Vt sunt putei, Cloacę, & foci, Ut
ita loquar gula, & p̄furnia, atq̄ estuario aperto
nū loco ueniunt. Atqui pars quēq̄ domus habebit
fenestras, quo respiciet inclusus aer, atq̄ in boras
immouetur. Nam alioquin putrescet, & uiciū
Afferet: Apud babyloniā in templo Apollinis fumenta

R. f. c. Capitolinus historicus auream Arulam pecuniariam
ex qua corruptus & perinde Veneficus inclusus aër: cum
illa quidem refingeretur, & se offundens, non eos solum
interemit qui tum prope aderant, Verum et Contagio
nibus pestem Atrociſſimam totam in aſiam vſq; ad par
thos intulit. Ex Ammiano item historico marcellino
historico legimus Marci Antonij, & Vera temporibus
Apud Seleucam post direptum templum, & perlatum est
Simulacrū Coni Apollinis Romam fuiſſe per Milites
inuentum, Anguſtum & prius Concluſum. a Caldeorū
Vatibus foramen, quod Vbi praedicti studio reſecarunt
peſtilens exiit uapor. Tam atrox, tamq; deſteſtabilis
ut. a perſarum ſimbis intra, Galliam uſq; infectam
omnia ſint reddita tetro & funeſto morbo. Fenestras
igitur et oportet manſionibus ſingulis id quidem cum
Luminis exiendi, Tum et ſmouandi aeris gratia:
Et eas quidem ad loci uſum, & parietis amplitudinem ac
comodatas, ut neq; plus, neq; item minus exipiant lu
minis: Neq; frequentiores aut rariores ſint q̄ uſus
poſtulet. Tum et proſpiciendum eſt quibus uentis exi
piendis putant fenestrae ipſe. Nam quae ſalubres ſpecta
bunt auras multum adaperitas quaq; uſus licebit
fuerit, & eas quidem inuabit ita aperire, & incola
rum Corpora appellens flatus ambiat: hoc maxime
ſit ſi fenestrae ſpondeant humiles, Adeo ut uideri
& uidere per uicos ambulantes poſſis: Quae aut non
vſq; quaq; ſaluberrimis Ventorū plagis obiectae eunt
fenestrae: ita ponantur ut lumina exipiant non pau
ciora q̄ conueniant: Sed ne etiam plura q̄ quibus poſſit

Carere: Et ponentur illae quidem in sublimi, quo Ventos. a.
corporibus obiectus paries interceptat: Nam habent quidq.
hoc pacto Ventos quibus aer reficiatur: Sed infraacti erunt
Atq; proinde non omnino non sum: Prospicienda etiam
est qui soles penetraturi inde intra aedf sint: & pro
diuer sorij Commoditate habende apertiores, Aut
aethiores fenestras sunt. Nam aestiuis diuersionis, Aut
uastis quaque Versus si erunt ille quidem septentriona
les, Aut si erunt meridiana, solibus qz obiectae. Infi
mas, & modicas posuisse apertiones confect, qn qui
dem illae expeditiores auras exipiant. haec mino
ribus radiorum circulis offendantur. Et satis habet
Ariduo circumfulgente sole Luminu, Is locus in quo
magis Umbrae gratia homines, q Lumina conue
neunt, Contra hibernis in diuersionis fenestras di
rectis solibus patebunt si erunt apertae? Sed Ventis
Non ita patebunt si erunt sublimes, Nam recto cursu
uenti stantis incolae non impotent, Caeteru lumina
Vnde ius excepturus sis haberi ea in promptu est Vnde
Caelum liberum intuearis: Et omnes apertiones quae
Luminum exipiant^{causa} causa factae sint, nullo pacto
condecet potuisse infimas, & leu. n. Lumina spectantur
non pedibus: Tum et Venit istius mori, Ut unus aut al
terius hominis obiectu, Lumina interceptantur, locus qz
deinceps reliquus reddatur obscurior: quod quidem
incommodum no fit lumine ducto a. sublimi:
Ipsa fenestras imitentur. Ut pro lori frequentia, &
Vsu, maiora aut minora, plura pauciora adhibeantur
Sed in Utisqz obseruatum uideo, Ut plarumq; aedifio

publicis complurime horum in primis grecum Apectiones
fierent. Eam rem nobis theatra Atestantur: Quae si
recte interpretantur, Tota Constant apectionibus, cum
schalarum, Tum maxime fenestrarum, & hostiorum:
Atqui apectiones quidem ita Locasse oportet, Ut amplio-
ribus parietibus non minime ponantur apectiones, &
modicis parietum frontibus nihilo uastiores adigantur,
¶ Usus postulat: In huiusmodi apectionibus alij alia
probarunt linamenta, Sed probatissimi Vbi locuit
non nisi quadrangulis, & rectilineis vsi sunt: Tandem
in hoc omnes conueniunt, Ut pro aedificij amplitudine
& figura utriusque illarum quidem sint accommodatas.
Tum et hostiorum Apectiones ita Constituendas ducunt
Ut altiores omnino sint q̄ latae, Ex his quae altiores
sint, duos hoc capiant continuos circulos, Quae
non humiliores, altitudinem habeant diametri eius qua-
drati, Cuius sit Latus una hostij ipius Latitudo, &
posuisse hostia illis Conuenit, Unde in quas qz par-
tes Aedificij Commodissimus quo ad fieri possit aditus
prebeatur. Tum et gratius ^{videri} uidetur oportet. In
huiusmodi apectionibus, Ut magnitudinibus coequant
dextra sinistris respondeant. Numero aut fenestras
& hostia assuere ponere impari, Sed ita ut hinc
Atqz hinc partes paribus responderent, media uero
essent paulo ampliora, Atqz maxime peregrina
uebant, Ut uicibus aedium parcerent. Ea de re
Longe ab angulis, & columnarum productionibus
Apectiones ponebant: Locis potissimum parietis imberit

26
Lioribus, Sed quae oneri sustinendo non vacarent, &
Scrutabatur ut. a. Solo ad tectum usq; integre & minime
interfractae, q̄ plures possent parietis partes surgere
ad perpendicularum: Est genus quoddam q̄ apertionum
quae hostia, & fenestras sive, & forma imitentur, Sed
totam parietis crassitudinem non pervadit: Vcium quasi
scaphis incautis signa, Aptaq; spacia stilesq; signis, &
Tabulis prebent: Hae autē quo loci, & q̄ crebra, q̄ q̄
Ampla statuendae sūt, Tum dicemus distinctius, cū de
ornamentis aedificiorū Tractabimus, Tam etsi non mi
nus ad impensā rationem, & ad uenustatem op̄is faciat
q̄ in muro complendo minus lapidum, & cimenti consumatur?

Hoc tm̄ faciat ad rem & his scapharū Collocationes numero
Aptas: Amplitudine uestas: Forma decenti q̄so oportet.
Ut sui ordinis penitus fenestras imitentur. Et apre
tiones quidem istius modi, Vt utiq; illae sint aduersq;
Ex Veterum op̄ibus ampliores consueſse ponere, q̄ ut sui
parietis partem occupent septimam, Sed ne minores
quidem q̄ ut Capiant nonam. Inter columniarum
spacia nimirum inter primas apertiones commemoranda
sunt, Ea pro aedificiorū Varietate quoq; uaria consti
tuuntur. Sed de his distinctius dicemus, cum praesertim
de sacris aedibus parandis suo loco rationabimur. Hic
sat sit amonuisse apertiones: hasce ita ponendas

Ut Columnarū ratio quae tectis sustinendis relinquatur
in primis sit per q̄ diligentissime habita: ne quid ille
quidem gratiores relinquatur: Atq; rariore, q̄
Ut Comode ferre onus tectorum possint. He ut
quid crassiores, Aut frequentiores, q̄ ut arcus
Spacia, & aditus ad recum, tempore q̄ vsus ex

pedula relinquantur. Ceterum apertiones aliae cum crebra
exstant columnae, aliae cum raro: Namq; crebris co
lumnis trabes, raris arcus super adduntur. Sed omnibus
Apertionibus quibus arcus ducuntur, curandum est, ut
sic ille quidem arcus non minor $\frac{1}{2}$ circuli dimidia pars
paret addita Semidiametri septima. Nam apud praetores com
pectum affirmant hunc esse omnium Unum ad perennitatem
accomodatissimum. Caeteros vero Arcus esse putant imbecillos
ad faciendum omnis, & promptos atq; expeditos ad ruinam.

Præterea Semicirculum arcum esse Unum qui corda, &
admiraculis non indigeat arbitramur. Caeteros aut omnes
in eis aut Cordam, aut contraria pondosa quibus cum crebra
adegeris videmus suapte sui, fatiscere atq; abscidere.

Non hic prætermittam egregium id, laudemq; dignissimum
quod Amotavi apud Veteres apertiones istius modi etiam
& testudinum Arcus ita optimis illis ab architectis positi in
templis: Ut si omnes intimas sub domatu columnas, &
Apertionum arcus totorumq; testudines persistant, &
minime corruant, ita sunt omnes arcuum ductiones
quibus testudines incumbunt, ad solum usq; productæ
muro definitio, & patris cognitio. Ut stet opus solis
Arcubus, Et. n. cum illis tellus pro corda firmissima
sit, quid mi? Et ipsi per se arcus firmissimi æternum
persistunt: Scabulis ponendis plus est negotii, q; ut possit
misi mature, & digesto Consilio ponere, Nam Unis in
scabulis tes veniunt apertiones, & harum una quidem
est hostium quo in scabulis consendendis hostium pateat
aditus: Altera est fenestra qua fiat ut recepto lumine
Cunusq; gradus retractio perspicatur. Tectum est contigua